

Погорецький Микола Анатолійович – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики інституту права, проректор з науково-педагогічної роботи Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-0936-0929>
mykola.pohoretskyi@knu.ua

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>

Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження)

Стаття присвячена комплексному теоретико-прикладному дослідженню інституту допустимості доказів у кримінальному провадженні та концепції процесуальної доброчесності в умовах трансформації сучасного доказового процесу. На основі системного аналізу класичних і сучасних доктринальних підходів, практики ЄСПЛ та порівняльного дослідження моделей США, Великої Британії, Європейського Союзу й України обґрунтовується еволюція цього інституту від формалізованої радянської концепції «процесуальної правильності» до сучасної моделі, зорієнтованої на матеріальну справедливість, пропорційність втручання та реальну ефективність гарантій прав людини. Особливу увагу приділено розкриттю структурних елементів процесуальної доброчесності, які охоплюють законність джерела доказу, прозорість і чесність процедур його отримання, відсутність примусу, автономність волі особи, а також добросовісність поведінки суб'єктів кримінального процесу.

У статті детально проаналізовано співвідношення формального й матеріального критеріїв допустимості, зокрема крізь призму статей 86 і 87 КПК України, що відображають різні філософські підходи до правосуддя – від процедурного легалізму до концепції «матеріальної справедливості» та процесуальної доброчесності. На основі рішень ЄСПЛ (*Gäfgen v. Germany*, *Jalloh v. Germany*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Ramanauskas v. Lithuania*) досліджено стандарти недопустимості доказів, здобутих внаслідок провокації, неправомірного втручання або примусу, а також акцентовано на істотному впливі цих стандартів на національну практику.

Окрема частина роботи присвячена цифровим доказам, що становлять одну з найдинамічніших і водночас найскладніших категорій доказового права. Розкрито структуру цифрового доказу, поняття ланцюга збереження (*chain of custody*), проблематику автентифікації інформації, використання метаданих та ризики маніпуляції електронними даними. Запропоновано аналіз міжнародних технічних і криміналістичних стандартів (ENFSI, NIST, *Berkeley Protocol*), зіставлений із доктринальними підходами *Mason & Seng*, *Kerr*, *Clough* та *Ferguson* щодо цифрової криміналістики й кібердоказів. Значна увага приділена ризикам алгоритмічного втручання, непрозорості («проблемі чорної скриньки») та необхідності забезпечення пояснюваності моделей штучного інтелекту, що використовуються у доказуванні.

На завершення визначено ключові напрями модернізації української моделі допустимості: формування єдиної концепції «доказової доброчесності», адаптація міжнародних стандартів цифрової криміналістики, реформування підходів до оперативно-розшукової діяльності в цифрових умовах, посилення судового контролю за технологічними інструментами збору доказів, а також актуалізація вимоги прозорості алгоритмічних процедур. Обґрунтовано, що саме такий комплексний підхід дозволить забезпечити відповідність кримінального процесу України вимогам верховенства права, стандартам ЄСПЛ та викликам цифрової доби.

Ключові слова: докази; цифрові докази; токсичні докази; допустимість доказів; процесуальна доброчесність; справедливий суд; цифрове стеження; штучний інтелект; алгоритмічні ризики; токсичні докази; провокація; пропорційність; судовий контроль; права людини; доказова доброчесність; ланцюг збереження даних; міжнародні стандарти доказування; дискреція; судовий розсуд; гарантії; обґрунтована підозра; достатня підстава.

Вступ

Допустимість доказів у сучасному кримінальному процесі перетворилася на одну з ключових категорій, що визначає зміст і якість здійснення правосуддя, його відповідність стандартам верховенства права та міжнародним гарантіям справедливого суду. Стрімкий розвиток технологій, транснаціональний характер сучасної злочинності, зростання обсягів цифрових даних, поява штучного інтелекту як інструменту отримання та оцінки доказів, а також складні умови воєнного стану формують нові виклики для системи доказування. Вони загострюють питання меж втручання держави у приватність, умов правомірності збирання фактичних даних, критеріїв добросовісності слідства і прокурора, а також гарантій недопущення порушень у процесі створення, накопичення та використання доказової інформації.

У цих умовах забезпечення допустимості доказів є не лише техніко-юридичною вимогою, а й системним бар'єром проти свавільного обмеження прав і свобод, запобіжником від зловживань і фундаментом довіри до суду.

Процесуальна доброчесність у сучасній доктрині дедалі частіше розглядається як інтегральний критерій, що визначає не тільки формальну відповідність дій правоохоронних органів закону, а й їхню відповідність принципам справедливості, пропорційності, належної правової процедури та поваги до людської гідності. Добросовісність збирання, фіксації, перевірки та подання доказів є обов'язковою умовою для того, щоб суд міг надати їм належну довіру та використати як основу для постановлення справедливого вироку.

У цьому контексті процесуальна доброчесність охоплює такі елементи, як:

автономність волевиявлення особи; заборона примусу та недопущення катувань; неухильність судового контролю; прозорість і відтворюваність процедур; збереження ланцюга володіння цифровими даними; недопущення маніпуляцій і вибіркового подання інформації; обов'язок сторони обвинувачення розкривати суду та захисту всі релевантні матеріали.

Світова доктрина допустимості переживає глибоку трансформацію. Класичні підходи – такі як американське правило плодів отруйного дерева *«fruit of the poisonous tree»* або континентальний формально-правовий підхід – більше не охоплюють усіх проявів цифрової криміналістики, OSINT, алгоритмічних інструментів аналізу даних, транснаціональних каналів отримання інформації та автоматизованих платформ для перехоплення комунікацій. Європейські суди дедалі частіше оцінюють не лише дотримання формальних вимог, а й загальну справедливість процесу, доброчесність органів розслідування та пропорційність застосованих заходів.

У країнах ЄС тенденція полягає у формуванні моделей, що поєднують стандарти надійності, перевіряємості (верифікованості) та пропорційності, з особливим акцентом на захисті приватності. США продовжують розвивати цифрову Доктрину Четвертої поправки (*Fourth Amendment doctrine*), застосовуючи суворі критерії для оцінки доказів, здобутих цифровим шляхом. Велика Британія зміцнює дискреційну модель, у якій ключовим є *справедливість судового провадження* (fairness of proceedings). У свою чергу, міжнародні стандарти – Європейської мережі інституцій судової експертизи (ENFSI), Берклійського протоколу з цифрових відкритих джерел (Berkeley

Protocol), Суду Європейського Союзу (CJEU) та Європейського суду з прав людини (ECtHR) – акцентують на відтворюваності процедур, простежуваності, надійності та пояснюваності алгоритмічних систем.

Наукова новизна статті полягає в тому, що вона вперше в українській доктрині комплексно поєднує конституційні засади доказування, міжнародні стандарти та практику українських судів у цілісну модель допустимості, інтегрує концепцію процесуальної доброчесності як системоутворюючий критерій оцінки доказів, здійснює порівняльний аналіз моделей США, Великої Британії, ЄС та України щодо підходів до оцінки доказів, здобутих традиційними, цифровими й алгоритмічними методами, пропонує авторську реконструкцію структури допустимості доказів у цифрову добу та висвітлює ключові проблеми використання сучасних технологій у доказуванні, включно з питаннями надійності, перевірності, автономності волі та недопущення процесуальних зловживань.

Дослідження ґрунтується на системному аналізі конституційних положень щодо презумпції невинуватості, заборони примусу, права на приватність, права на справедливий суд та виключності доказів, отриманих у законний спосіб. Значну роль відіграють рішення Конституційного Суду України, які протягом останніх десятиліть сформували орієнтири для розуміння меж допустимості доказів, повноважень органів розслідування та судового контролю за втручаннями у права людини.

Практика ЄСПЛ, що розглядає допустимість не як самоціль, а як елемент *справедливого судового провадження* (*«fairness of proceedings»*), додає універсальні стандарти пропорційності, необхідності, надійності та процесуальної доброчесності.

Верховний Суд України, у свою чергу, формує сучасні підходи до оцінки цифрових доказів, матеріалів ОРД, перехоплених комунікацій, доказів, здобутих

під час воєнного стану, та процедурної доброчесності сторони обвинувачення.

У сукупності ці елементи створюють багаторівневу модель допустимості доказів, яка й стане предметом аналізу в подальших розділах статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика допустимості доказів в зарубіжних та українських доктринах має глибоку теоретичну традицію, що простежується від початку становлення національних моделей кримінального процесу й до сучасних трансформацій, пов'язаних із цифровою епохою. В авторських роботах (Погорецький, 2024a, 2024b) нами досліджено генезис поняття «допустимість доказів» у доктрині, законодавстві та судовій практиці XIX – початку XXI століття. У цих працях з'ясовано ключові методологічні підходи, які сформувалися під впливом європейських правових традицій (Бентам та ін.) – від класичних концепцій Фойницького, Тальберга та ін. до сучасних моделей, що ґрунтуються на ідеях верховенства права, пропорційності та справедливості. Історичний аналіз дав змогу показати, що у світових правових системах категорія допустимості пройшла шлях від вузького формально-юридичного критерію до комплексного індикатора доброчесності доказового процесу, що інтегрує вимоги автономності волі, заборони примусу, захисту приватності та забезпечення реальної рівності сторін.

У сучасній зарубіжній доктрині питання допустимості та виключення доказів посідає центральне місце в дискусіях щодо належної процедури та справедливості кримінального процесу. Одним із фундаментальних досліджень є багатотомна праця У. Лафейва *Search and Seizure* (LaFave, 2020), у якій розгорнуто аналіз стандартів Четвертої поправки США, концепції «reasonable expectation of privacy» та наслідків порушень під час обшуків і виїмок. Значний внесок у вивчення проблеми цифрового стеження зробив Крістофер Слобогін, який у моно-

графії *Privacy at Risk* показав еволюцію державного контролю над комунікаціями і сформулював принципи допустимості доказів в умовах масового електронного спостереження (Slobogin, 2007).

Амар у праці *The Constitution and Criminal Procedure* обґрунтував необхідність системного тлумачення кримінального процесуального права через призму конституційних гарантій та запропонував матеріальний підхід до аналізу прав на захист і приватність (Amar, 1997). Комплексний огляд англійського доказового права представлено в монографії Робертса та Заккермана *Criminal Evidence*, де особливу увагу приділено допустимості похідних доказів, ролі недобросовісності державних органів та інституційному поняттю *fairness* (Roberts & Zuckerman, 2010).

У збірнику *Criminal Evidence and Human Rights* П. Хантера та П. Робертса запропоновано переосмислення доказового права через призму ЄКПЛ та практики ЄСПЛ, зокрема щодо пропорційності втручання у приватність та меж використання провокаційних матеріалів (Hunter & Roberts, 2012). Значний вплив на порівняльні дослідження справляє робота С. Тамана *Exclusionary Rules in Comparative Law*, яка висвітлює моделі виключення доказів у США, Німеччині, Франції, Іспанії та постсоціалістичних країнах (Thaman, 2013).

У колективній монографії *European Criminal Procedures* Дельмас-Марті та Спенсера представлено детальний аналіз доказових режимів у державах ЄС, включно з роллю судового контролю та стандартами ЄСПЛ щодо справедливості провадження (Delmas-Marty & Spencer, 2002). У роботі А. Ешворта та М. Редмейна *The Criminal Process* акцент робиться на взаємозв'язку між процесуальними гарантіями та допустимістю доказів, а також на ролі суду у фільтрації доказового матеріалу (Ashworth & Redmayne, 2021).

Однією з найбільш концептуальних є монографія М. Дамашки *Evidence Law*

Adrift, у якій автор критикує надмірний формалізм доказового права та пропонує змістовну модель оцінки доказів, що базується на принципі справедливості (Damaška, 1997). Ця ідея розвивається і в збірнику *Fair Trial Rights*, де Дамашка, Вайгенд та інші науковці обговорюють межі допустимості втручання держави в приватне життя та оцінку похідних доказів у світлі загальної справедливості провадження (Weigend & Damaška, 2016).

Проблеми електронних доказів системно розкрито у монографії С. Мейсона та Д. Сенга *Electronic Evidence*, яка стала однією з перших фундаментальних праць щодо автентифікації цифрових даних, вимог до їх документування та критеріїв допустимості (Mason & Seng, 2017). Подальший розвиток цього напрямку здійснив К. Клафф у праці «Засади кіберзлочинності» («*Principles of Cybercrime*»), де проаналізовано допустимість електронних доказів у транснаціональному контексті (Clough, 2015).

Питання спеціальних знань і допустимості експертних висновків глибоко досліджено у томі «Новий Вігмор: експертні докази» («*The New Wigmore: Expert Evidence*»), який являє собою найбільш авторитетну американську доктрину у сфері наукових доказів і стандартів Дауберта (Kaye et al., 2010). Проблеми допустимості зізнань і захисту від примусу викладено у відомій праці Р. Лео *Police Interrogation and American Justice*, де автор досліджує явище хибних зізнань та стандарти їх недопустимості (Leo, 2008).

Правові аспекти цифрових доказів і комп'ютерних злочинів систематизовані в монографії О. Керра *Computer Crime Law*, яка стала базовим джерелом для оцінки електронних доказів в американській практиці (Kerr, 2022). Усі перелічені праці становлять концептуальний корпус сучасної доктрини допустимості доказів, який визначив напрями розвитку як американського, так і європейського кримінального процесу та має безпосе-

редній вплив на формування української моделі оцінки доказів.

В українській науковій традиції значний внесок у дослідження поняття допустимості та належного процесуального джерела зроблено у працях В. Гмирка (2002, 2010, 2015), С. Стахівського (2005), М. Стоянова (2010), І. Кайла (2015, 2016), А. Панової (2016), В. Вапнярчука (2017), М. Михайленко (2019) та ін. Судово-практичний аспект оцінки допустимості також розкрито у роботах В. Попелюшка (2007), Д. Сергєєвої (2015), Т. Лоскутова (2021) та ін.

Окремого значення набувають підходи до допустимості доказів та належного процесуального джерела, відображені у працях проф. М. Шумило (2012, 2015), де автором сформульовано теоретичну основу для подальшого розвитку концепції доказів та ключові критерії їх допустимості у вітчизняному кримінальному провадженні.

Вагоме місце в розвитку доктрини допустимості доказів посідають стандарти ЄСПЛ, у яких питання допустимості розглядається як частина концепції «fairness of proceedings». У рішеннях *Schenk v. Switzerland*, *Khan v. the United Kingdom*, *Perry v. the United Kingdom*, *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*, *Ramanauskas v. Lithuania*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Jalloh v. Germany*, *Gäfgen v. Germany* Суд сформулював критерії оцінки доказів, отриманих у результаті таємних методів, провокації злочину, втручання в приватність або примусу.

Під впливом цих стандартів сформувалася національна судова практика щодо допустимості доказів. У низці рішень Верховного Суду (25.03.2021; 28.02.2019; 10.11.2020; 05.12.2019; 20.11.2019; 27.11.2019; 21.09.2023; 25.09.2023; 06.03.2024; 13.02.2024; 13.03.2024; 12.06.2024) було конкретизовано межі використання доказів, отриманих з порушенням процедури, визначено стандарти оцінки достовірності цифрових даних, критерії добросовісності

сторони обвинувачення та ролі судового контролю.

Упродовж понад двох десятиліть у працях автора послідовно розроблялася концепція допустимості доказів як елемента верховенства права та процесуальної доброчесності, де розкрито еволюцію фактичних даних, їх джерел, критерії законності отримання доказів, межі допустимості інформації оперативно-розшукового походження та співвідношення автономності волі з вимогами кримінального процесу, обґрунтовано взаємозв'язок між історичною еволюцією доказового права і сучасними потребами захисту прав людини, показано, як розвиток ідей щодо допустимості впливає на стандарти оцінки цифрових, електронних і похідних доказів, а також визначено роль судового контролю як ключової гарантії справедливого процесу, показано вплив інституту допустимості доказів на реалізацію принципу змагальності та здійснення кримінальних процесуальних функцій, а також розкрито взаємозв'язок між допустимістю доказів і реалізацією права на справедливий судовий розгляд (Погорецький, 2002–2025).

Підсумовуючи результати опрацьованих наукових джерел, слід констатувати, що, попри значну кількість робіт, присвячених окремим аспектам доказування, у вітчизняній теорії та практиці все ще відсутні цілісні підходи до осмислення допустимості доказів крізь призму сучасних стандартів справедливого судового розгляду та процесуальної доброчесності. Наявні дослідження не охоплюють комплексно вплив цифровізації, алгоритмічних технологій, трансформації ОРД та новітніх моделей судового контролю, які сьогодні формують нову архітектуру доказового процесу. Це зумовлює актуальність системного перегляду інституту допустимості доказів у світлі європейських, американських і міжнародних доктрин, а також необхідність вироблення інтегрованої порівняльно-правової моделі, що дозволить

підвищити рівень процесуальних гарантій і забезпечити доброчесність кримінального провадження.

Мета і завдання дослідження

Метою цього дослідження є ґрунтовне теоретичне й порівняльно-правове осмислення доктрини допустимості доказів та процесуальної доброчесності у кримінальному процесі, з урахуванням історичних витоків, сучасних тенденцій розвитку доказового права та міжнародних стандартів справедливого суду. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання низки взаємопов'язаних *завдань*, спрямованих на формування цілісного наукового бачення природи допустимості доказів у XXI столітті. *Першим завданням* є розкриття доктрини допустимості доказів у її класичному і сучасному вимірі, що охоплює історичну еволюцію цього поняття, становлення різних моделей виключення незаконно отриманої інформації та формування підходів, які сьогодні визначають зміст забезпечення верховенства права в кримінальному процесі. *Наступним завданням* є формування поняття процесуальної доброчесності в доказуванні як інтегральної категорії, що об'єднує вимоги законності, пропорційності, поваги до автономності волі учасників кримінального провадження, недопущення примусу, забезпечення реальної рівності сторін та наявності ефективного судового контролю.

Комплексність дослідження потребує здійснення порівняльно-правового аналізу стандартів України, Європейського Союзу, Великої Британії та США, що дає змогу виявити спільні закономірності й суттєві відмінності у підходах до формування критеріїв допустимості доказів, оцінки недобросовісної поведінки державних органів, визначення меж оперативно-розшукової діяльності та застосування механізмів судової фільтрації доказової інформації. У сучасних умовах важливим є також завдання визначення критеріїв допустимості доказів у цифрових і транснаціональних провадженнях, що охоплюють докази електронної

природи, дані комунікацій, результати кіберрозслідувань, алгоритмічні інструменти обробки інформації та матеріали, здобуті в умовах транскордонного правового співробітництва. Аналіз цих аспектів вимагає урахування як міжнародних рекомендацій та доктринальних позицій, так і судової практики, представленої у рішеннях ЄСПЛ та Верховного Суду України.

Завершальним завданням є формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення української доктрини та практики доказування, спрямованих на підвищення рівня процесуальної доброчесності, посилення гарантій автономності волі та захисту прав людини, удосконалення механізмів судового контролю й забезпечення реальної відповідності українського кримінального процесу світовим стандартам справедливого суду та ефективного правозастосування.

Матеріали та методи

Дослідження ґрунтується на системному використанні *конституційного, порівняльно-правового та формально-юридичного методів*, що дозволяють комплексно охопити доктрину допустимості доказів у її теоретичному, нормативному та практичному вимірах. *Конституційний метод* забезпечує аналіз категорій верховенства права, автономності волі, недопустимості примусу та гарантій справедливого суду у світлі інтеграції положень Конституції України з підходами ЄСПЛ у справах *Schenk v. Switzerland*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Jalloh v. Germany* та інших рішень, де питання допустимості доказів розглядається як складова *fairness of proceedings* (Судова практика ЄСПЛ наведена у списку джерел). *Порівняльно-правовий аналіз* застосовується для зіставлення підходів України, держав Європейського Союзу, Великої Британії та США до правил отримання, автентифікації та фільтрації доказів, що дає можливість виявити відмінності між американською моделлю, ґрунтованою на Четвертій поправ-

ці (Fourth Amendment) та доктрині «обґрунтованого очікування приватності» (*reasonable expectation of privacy*), яка ґрунтовно описана в роботах Лафейва (LaFave, 2020) та Слобогіна (Slobogin, 2007), англійською традицією справедливості (fairness) та пропорційності, розкритою у працях Робертса й Заккермана (Roberts & Zuckerman, 2010), та європейською моделлю, концептуалізованою у працях Дельмас-Марті та Спенсера (Delmas-Marty & Spencer, 2002).

Формально-юридичний метод дає змогу простежити логіку розвитку норм кримінального процесуального законодавства та їхнього тлумачення у наукових працях вітчизняних авторів і судовій практиці, зокрема в дослідженнях щодо допустимості та оцінки доказів, представлених у списку джерел.

Метод догматичного аналізу застосовується для дослідження рішень ЄСПЛ, Верховного Суду України, а також релевантної практики судів інших країн, насамперед США (SCOTUS) та Великої Британії (House of Lords), з метою виявлення критеріїв, які суди застосовують при оцінці законності походження доказів, допустимості інформації, здобутої в результаті оперативно-розшукових заходів, та впливу порушення процедури на загальну справедливість провадження. Застосування цього методу дозволяє реконструювати логіку, за якою ЄСПЛ формує підхід до доказів, отриманих шляхом провокації (*Ramanauskas v. Lithuania*; *Teixeira de Castro v. Portugal*), примусу (*Gäfgen v. Germany*), втручання у приватність (*Khan v. the United Kingdom*; *Perry v. the United Kingdom*), або порушення права на захист (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*).

У межах дослідження застосовано *метод структурно-функціонального аналізу* доказового процесу, що дозволяє розкрити взаємозв'язок між елементами збирання, автентифікації, перевірки та оцінки доказів, а також визначити роль процесуальної доброчесності як систем-

ної умови формування допустимого доказового матеріалу. *Метод реконструкції* змісту процесуальної доброчесності використовується для обґрунтування критеріїв чесності, пропорційності, відтворюваності та автономності волі, які виокремлюються у працях Дамашки (Damaška, 1997), Вайгенда й Дамашки (Weigend & Damaška, 2016), Гу Хі Ліма (Ho, 2008), а також у працях українських дослідників (Погорецький, 2015; Юдківська, 2014).

Метод систематизації практики щодо цифрових доказів використовується для узагальнення положень, викладених у працях Мейсона і Сенга (Mason & Seng, 2017), Керра (Kerr, 2022), Клаффа (Clough, 2015), Фергюсона (Ferguson, 2017) та Шауера (Schauer, 2003), де визначено сучасні критерії автентифікації цифрової інформації, вимоги до її збереження (chain of custody), проблеми масового стеження та ризику використання алгоритмічних систем (algorithmic systems) у доказуванні. У цьому контексті враховано також судову практику Верховного Суду України, у якій сформульовано підходи до оцінки електронних доказів у провадженнях останніх років.

Емпіричну основу дослідження становлять судові рішення Верховного Суду (25.03.2021; 05.12.2019; 20.11.2019; 21.09.2023; 25.09.2023; 28.02.2019; 10.11.2020; 06.03.2024; 13.02.2024; 13.03.2024; 12.06.2024), матеріали практики ЄСПЛ та систематизовані дані, що стосуються цифрової криміналістики (*digital forensics*), викладені у згаданих монографіях. Застосування цих матеріалів дозволяє забезпечити високий рівень наукової верифікованості та обґрунтованості висновків.

Завершальним інструментом є *метод порівняння моделей* доказування у правових системах України, Великої Британії, США та країн ЄС (UK–US–EU–UA), що спирається на узагальнені концептуальні підходи, сформовані у працях Амара (Amar, 1997), Ешворта

і Редмейна (Ashworth & Redmayne, 2021), Дельмас-Марті та Спенсера (Delmas-Marty & Spencer, 2002), Тамана (Thaman, 2013) та інших науковців, включених до списку використаних джерел. Використання цього методу дає змогу визначити загальні тенденції еволюції правил допустимості доказів, відмінності між змагальною та інквізиційною традиціями, а також перспективи вдосконалення українського кримінального процесу відповідно до світових стандартів.

Виклад основного матеріалу

Теоретико-доктринальна сутність допустимості доказів. Допустимість доказів у кримінальному процесі є однією з базових категорій доказового права, що визначає межі використання фактичних даних у судовому провадженні, їх зв'язок із принципом верховенства права, автономністю волі та гарантіями справедливого суду. Теоретико-доктринальна сутність допустимості історично формувалася як відповідь на необхідність обмеження сваволі державної влади та створення механізмів, здатних запобігати отриманню доказової інформації шляхом примусу, порушення приватності або недобросовісної поведінки органів розслідування. Сучасна юридична думка розглядає допустимість не лише як формальну відповідність доказу вимогам закону, а як складову стандарту справедливого провадження, що охоплює легітимність способу отримання інформації, пропорційність втручання, дотримання процесуальної доброчесності й забезпечення рівності сторін. Ці положення послідовно обґрунтовуються у працях М. Дамашки (Damaška, 1997), П. Робертса та А. Закермана (Roberts & Zuckerman, 2010), у збірнику *Fair Trial Rights* (Weigend & Damaška, 2016), а також у роботах українських авторів, зо-

крема (Юдківська, 2014; Погорецький, 2015; 2024b).

Передусім слід зазначити, що доктринально-правова категорія «*допустимість доказів*» є похідною та структурно залежною від іншої фундаментальної категорії – «*доказ*». Саме зміст поняття доказу, його властивості, структура інформаційної моделі та нормативні критерії «проникнення» *фактичних даних* у кримінальний процес визначають як зміст, так і межі інституту допустимості. Іншими словами, неможливо досліджувати питання допустимості доказів поза аналізом самого поняття¹ доказу, оскільки допустимість є не самостійним феноменом, а кваліфікаційною характеристикою доказової інформації, яка відображає відповідність її отримання встановленим процесуальним правилам і гарантіям.

Як відомо, у різних правових системах та навіть у межах однієї системи на різних етапах її розвитку поняття «*доказ*» є одним із найбільш дискусійних. Зміст цієї категорії історично еволюціонував від вузького інквізиційного розуміння, де доказ ототожнювався з «*формальними доказами*» і підпорядковувався жорсткій ієрархії засобів, до сучасних концепцій, у яких визначальною є *інформаційна природа доказу*, орієнтація на його зміст, спосіб формування та процесуальний режим використання. В українській науковій традиції історичні аспекти становлення поняття доказу, включно з дореволюційною доктриною, радянськими підходами та трансформацією після прийняття КПК 2012 року, були предметом детальних досліджень у низці моїх попередніх праць, у яких послідовно показано, що розуміння доказу змінюється разом із загальною парадигмою правосуддя та його процедур-

¹ Поняття, визначення й дефініція не є тотожними категоріями. Поняття відображає змістове уявлення про предмет чи явище, охоплює його суттєві ознаки й існує як мисленева категорія незалежно від того, чи надано йому словесну форму. Визначення є мовним, текстовим формулюванням змісту поняття, тобто засобом його зовнішнього вираження; у праві визначення нерідко закріплюються на нормативному рівні. Дефініція у науково-правовому дискурсі означає логічно вивірене, строго структуроване та однозначне визначення поняття, що відповідає вимогам повноти, несуперечливості та відсутності тавтології. Отже, поняття становить внутрішній зміст, визначення – його вербальне вираження, а дефініція – науково точне й логічно впорядковане формулювання цього змісту.

них гарантій (Погорецький, 2007; 2024а; 2024b), а також в роботах інших фахівців доказового права (Гмирко, 2015; Шумило, 2015; Вапнярчук, 2017, та ін.).

Стаття 84 КПК України формулює *нормативне визначення доказів*, яке складається з **двох ключових елементів**: *матеріальної основи (фактичні дані)* та *процесуальної форми (джерела доказів)*. Законодавець виходить із того, що фактичні дані мають значення лише за умови їх закріплення у визначеному законом процесуальному джерелі, що вказує на модель подвійної природи доказу – *інформаційної та формальної*. Ця конструкція в українському кримінальному процесі є певним компромісом між вільною оцінкою доказів, що тяжіє до інформаціонізму, та традиційною «формалізованою» доктриною радянського періоду.

У сучасному науковому дискурсі таке нормативне визначення піддається критиці з кількох підстав. *По-перше*, наголошується на його певній декларативності, оскільки закон фактично не пояснює, що розуміється під «фактичними даними» та які саме властивості ці дані повинні мати для набуття доказового значення. *По-друге*, зауважується, що вимога обов'язкового закріплення інформації у визначеному законом джерелі є водночас гарантією і обмеженням, адже у випадках цифрових, розподілених або змішаних даних питання «джерела» набуває складної техніко-правової природи. *По-третє*, критикується недостатня інтеграція до законодавчого визначення таких доктринальних характеристик доказу, як достовірність, належність, можливість перевірки, відтворюваність та інші критерії, що відіграють визначальну роль у міжнародних стандартах доказування. У результаті в сучасній українській та порівняльній доктрині простежується тенденція до розширеного, багатокомпонентного розуміння доказу, у якому акцент зміщується з *формально-джерельної моделі до моделі інформаційної репрезентативності*. У цій

логіці *допустимість* перестає бути «формальною» характеристикою, що зводиться лише до дотримання процедури, а перетворюється на індикатор *процесуальної доброчесності, належності способу отримання інформації, відсутності примусу, маніпуляції чи порушення основоположних прав людини*; такий підхід виразно кореспондує із загальноєвропейською концепцією «докази, що відповідають стандартам справедливого судового розгляду» (*fair trial evidence*), у межах якої *допустимість розглядається як гарантія процесуальної доброчесності* (reliability, fairness і procedural integrity).

Не вдаючись у межі цієї статті до докладного визначення поняття «доказ у кримінальному процесі», оскільки це є самостійний, багатовимірний і методологічно складний предмет дослідження, який у сучасних умовах вимагає нового авторського переосмислення моїх попередніх теоретичних уявлень, вихідною позицією для подальших міркувань вважаю виділення низки його сутнісних елементів. Один із них – *фактичні дані* як змістова основа доказу, його інформаційне ядро. Саме *фактичні дані* становлять те, що уможливорює зв'язок між подією, що розслідується, та її відображенням у кримінальному провадженні. Вони є первинною субстанцією доказу, тим, що «проникає» у процес із реальної дійсності й забезпечує матеріал для пізнавальної діяльності суду та сторін.

У класичній доктрині *фактичні дані* розглядалися як відомості про обставини, що мають значення для кримінальної справи, які можуть бути встановлені за допомогою визначених засобів доказування. Такий підхід, сформований у період домінування формальних доказових систем, тяжів до розуміння *фактичних даних* як «змісту», а *джерел доказів* – як «форми». Однак сучасна еволюція доказового процесу свідчить, що цей поділ є значно складнішим і багатовимірнішим. У сучасному доктринальному дискурсі поняття «фактичні дані» тлу-

мачиться ширше, ніж традиційні «*відомості про обставини*» чи «*сліди події*». Сьогодні *фактичні дані* розглядають як структуровану інформацію, що відповідає критеріям релевантності, пізнавальної придатності, відтворюваності, можливості перевірки та логічної інтеграції у доказову модель. Трансформація підходів пов'язана, зокрема, з появою нових форм інформації – *цифрових, розподілених, комбінованих, віртуальних*, – які не існували в часи становлення класичних теорій доказування. Сучасні *фактичні дані* включають не лише матеріальні сліди, але й дані з електронних систем, цифрові лог-файли, метадані, показники технічних сенсорів, алгоритмічно оброблену інформацію тощо, що не вкладається у спрощене уявлення про «*речовий*» чи «*письмовий*» доказ.

Одним із ключових наслідків такого розвитку є відмова від сприйняття *фактичних даних* як чогось «даного» і незмінного. Натомість вони розглядаються як результат складного ланцюга відображення: *подія* → *її залишковий слід* → *технічне чи психічне сприйняття* → *фіксація* → *процесуальне оформлення*. На кожному з цих етапів інформація може трансформуватися, що робить *фактичні дані* не просто змістом, а частиною пізнавального процесу, яка потребує критичної оцінки, верифікації та інтерпретації. У цьому сенсі *фактичні дані* постають як динамічна, багатовимірна інформаційна категорія, що існує в системі координат між реальністю та процесуальною формою, між об'єктивністю події та суб'єктивністю її пізнання, і слугують інформаційно-епістемічним фундаментом існування *доказу* у правовому полі.

З урахуванням цього *доказ у кримінальному процесі*, на мою думку, доцільно розглядати як такий, що одночасно існує у *трьох взаємопов'язаних площинах* – *інформаційній, формальній та епістемічній*. В *інформаційній площині* доказ постає як певний зміст – фактичні дані про обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Цей зміст

не є нейтральним: він завжди сформований у конкретних умовах сприйняття, фіксації та перенесення від події до процесуальної реальності, що зумовлює його предметність, релевантність, детермінованість подією та можливість логічної реконструкції причинно-наслідкових зв'язків. У *формальній площині* доказ набуває процесуальної форми, закріпленої законом: будь-які фактичні дані можуть бути залучені до кримінального процесу лише через упредметнення їх у джерелі, встановленому процесуальними нормами. *Формальна сторона* доказу не є технічним додатком, а виступає гарантією дотримання принципів справедливості судочинства, змагальності, рівності сторін та захисту від свавільного втручання у приватність; відповідно порушення процесуальної форми, що забезпечує цілісність трансформації інформації у доказ, безпосередньо впливає на питання його допустимості. В *епістемічній площині* доказ розкривається як елемент системи пізнання, спрямованої на *встановлення істини* у кримінальному провадженні: *доказ* – це не лише інформація, а й інструмент її перевірки, оцінки та інтеграції у доказову модель конкретної справи. Він повинен бути доступним для критичного аналізу, відтворення, співставлення з іншими доказами та інтегрування до логічної структури внутрішньої переконаності суду, яка відповідає стандартам доказування, співзвучним із концепціями *надійності, перевірюваності та когерентності*, що домінують у європейських доктринах.

Важливо також наголосити, що *доказ у кримінальному процесі* є не лише інформаційною, формальною та епістемічною, а водночас і об'єктивно-суб'єктивною правовою категорією, що становить одну з його ключових онтологічних характеристик. Ця властивість полягає в тому, що доказ поєднує в собі об'єктивний зміст, який походить від реальної події, та суб'єктивний компонент, що неминуче пронизує процес сприйняття, фіксації, відтворення й інтерпретації

фактичних даних. Об'єктивна складова зумовлена тим, що кожен доказ містить інформацію про подію, факт чи інший елемент об'єктивної реальності, яка відбулася поза межами кримінального процесу; джерелом цієї інформації є матеріальні чи нематеріальні сліди, що виникли незалежно від волі суб'єктів процесу, забезпечуючи логічний і причинний зв'язок між доказом і подією. Водночас суб'єктивна складова невіддільна від доказу через те, що будь-яке перетворення фактичної інформації на доказову – від первинного сприйняття свідком, оперативним працівником чи слідчим до оформлення процесуальних документів та оцінки судом – проходить через людську психіку, професійний досвід, ціннісні орієнтири та когнітивні обмеження. У цьому сенсі суб'єктивність проявляється не як свавільний елемент, а як неминучий продукт людської пізнавальної діяльності.

З огляду на це доказ не може розглядатися ані як абсолютно «чистий» об'єктивний факт, ані як суто індивідуальна інтерпретація. Його природа полягає у взаємодії об'єктивного ядра інформації та суб'єктивних чинників її перетворення на доказову форму. Тому доказовий процес має бути структурований так, щоб, з одного боку, мінімізувати суб'єктивні викривлення (через процедури перевірки, відтворення, контекстуалізації, право на контрдоказ та перехресний допит), а з іншого – максимально зберігати об'єктивну основу фактичних даних. У цьому сенсі об'єктивно-суб'єктивна природа доказу пояснює, чому він вимагає як процесуальної форми (для стримування суб'єктивності й забезпечення перевірюваності), так і епістемічної інтерпретації (для інтеграції у модель істини), а також гарантій допустимості (для відсіювання інформації, отриманої способом, що заперечує як об'єктивність, так і доброчесність пізнання).

Узагальнюючи, можна стверджувати, що доказ у сучасному кримінальному процесі постає як комплексна правова

категорія, у якій поєднуються фактичні дані як динамічне інформаційне ядро, нормативно визначена процесуальна форма їх існування, епістемічна функція у процесі встановлення істини та об'єктивно-суб'єктивна природа їх пізнання. Саме від якості й глибини такого понятійного базису залежить можливість коректного визначення меж, критеріїв і стандартів допустимості доказів, розуміння їх ролі у забезпеченні процесуальної доброчесності та відповідності кримінального процесу засадам верховенства права.

Судова дискреція, судовий розсуд, кримінально-процесуальні гарантії та допустимість доказів. Розгляд допустимості доказів та процесуальної доброчесності неминує виводить дослідження на площину судової дискреції та кримінально-процесуальних гарантій. Як мною вже обґрунтовувалося у працях, присвячених дискреції в чинному КПК України та її потенціалу як чинника зловживань, а також у контексті аналізу понять «угляд судді», «розсуд судді» та «судова дискреція», саме характер і межі дискреційних повноважень суду і сторін значною мірою визначають реальне функціонування інституту доказів та режим їх допустимості (Погорецький, 2013, с. 615–618; Погорецький, Хотинська-Нор 2013, с. 868–869). У іншій роботі, присвяченій кримінально-процесуальним гарантіям, було показано, що вони становлять системний спосіб правового «обрамлення» дискреції, перетворюючи її з потенційно свавільного розсуду на інструмент справедливого й передбачуваного правосуддя допустимості (Погорецький, с. 289–292). Ці напрацювання утворюють методологічне тло для подальшого аналізу допустимості доказів у контексті процесуальної доброчесності.

Дискреція в кримінальному процесі, зокрема у сфері доказування, проявляється передусім через надання суду та іншим суб'єктам провадження певної «зони вибору» – оцінювати належність

і допустимість доказів, визначати істотність порушень, вирішувати питання про допустимість «похідних» доказів, балансувати між формальними вимогами закону і завданням встановлення істини (Погорецький, 2013, с. 615–618). У низці положень КПК така дискреція опосередковано закладена через оціночні поняття («істотне порушення прав», «розумний строк», «справедливий баланс» тощо), а також через альтернативні моделі процесуальної поведінки. З одного боку, це відповідає природі сучасного кримінального процесу, який не може бути повністю алгоритмізованим; з іншого – саме тут виникають ризики зловживань, селективного застосування стандартів та підміни правових критеріїв особистими уявленнями суб'єкта владних повноважень.

У цьому контексті концепт «угляду» та «розсуду» судді дозволяє відрізнити легітимну судову дискрецію від свавілля. Судовий розсуд не є «правом на суб'єктивність», а формою застосування права в умовах множинності можливих інтерпретацій, де суддя зобов'язаний обґрунтувати свій вибір, спираючись на принципи верховенства права, справедливості та пропорційності (Погорецький, Хотинська-Нор 2013, с. 868–869). У сфері допустимості доказів це означає, що суд не може вільно ігнорувати порушення процесуальної форми або, навпаки, автоматично відкидати будь-який доказ за найменшої процесуальної вади. Дискреція має реалізовуватися в рамках передбачуваних критеріїв: характер та інтенсивність порушення, його вплив на права сторін, на достовірність і цілісність фактичних даних, на загальну справедливість провадження.

Кримінально-процесуальні гарантії, у тому розумінні, яке мною було запропоновано, становлять цілісну систему правових засобів, спрямованих на забезпечення реальності прав і законних інтересів учасників процесу, запобігання зловживанням владними повноваженнями та викривленням результатів доказу-

вання (Погорецький, с. 289–292). Вони включають як загальні (структурні) гарантії – незалежність суду, змагальність, публічність, презумпцію невинуватості, так і спеціальні процедурні запобіжники: право на захисника, право бути вислуханим, стандарти фіксації доказової інформації, правила допустимості доказів. Саме в цій системі координат допустимість набуває значення не технічної вимоги, а гарантійного механізму, який опосередковує межі дискреції й забезпечує процесуальну доброчесність.

У спеціальній праці, присвяченій доступу до правосуддя у практиці Європейського суду з прав людини, мною вже було показано, що *право на суд* охоплює не лише формальну можливість звернення до судової інстанції, а й реальну спроможність особи ефективно користуватися процесуальними правами, зокрема представляти й оспорювати докази, бути почутою та отримати належно вмотивоване рішення; надмірний процесуальний формалізм, у тому числі у сфері допустимості доказів, ЄСПЛ розглядає як загрозу доступу до правосуддя, коли він непропорційно обмежує вплив сторін на результат провадження (Погорецький, 2013, с. 123–129).

З огляду на це *інститут допустимості доказів* можна розглядати як «точку перетину» судової дискреції та кримінально-процесуальних гарантій. З одного боку, рішення про визнання доказу недопустимим або, навпаки, про його допуск до оцінки завжди має певний дискреційний компонент: закон не може вичерпно описати всі можливі порушення й ситуації. З іншого боку, саме система гарантій – як загальних, так і спеціальних – задає обов'язкові для суду рамки: недопустимим є доказ, отриманий із порушенням фундаментальних прав людини, із застосуванням недозволеного примусу, обману, провокації, у спосіб, який підриває достовірність фактичних даних та довіру до правосуддя. У цьому вимірі допустимість виконує функцію фільтра, що відсіює результати

зловживання дискрецією та порушення процесуальної доброчесності.

Такий підхід дозволяє перейти від формалізованого уявлення про допустимість як сукупність технічних вимог до розуміння її як інструменту реалізації кримінально-процесуальних гарантій у контексті судової дискреції. Не йдеться про обмеження дискреції як такої, а про її «окультурення» – перетворення на керований, мотивований і контрольований елемент правосуддя. Саме через призму цього трикутника – доказ, дискреція, гарантії – стає можливим послідовний аналіз допустимості доказів як ключового механізму забезпечення процесуальної доброчесності в сучасному кримінальному процесі.

У цьому контексті особливої ваги набуває категорія *обґрунтованості судового рішення*. Вона є зовнішньою формою прояву того, наскільки збалансовано й доброчесно були реалізовані дискреційні повноваження суду, дотримані кримінально-процесуальні гарантії та застосовані правила допустимості доказів. *Обґрунтованість рішення* полягає не лише в логічній узгодженості висновків суду з дослідженими доказами, а й у здатності суду прозоро реконструювати свій розсуд: показати, які докази він визнав допустимими чи недопустимими, чому саме, як оцінив наслідки допущених порушень для прав сторін і для цілісності доказової картини.

Зв'язок між *дискрецією, гарантіями, допустимістю доказів і обґрунтованістю судового рішення* є системним. Судова дискреція визначає простір вибору для суду (наприклад, у питанні оцінки істотності порушення, вирішення наслідків недопустимості похідних доказів, визначення впливу процесуальних вад на достовірність інформації). *Кримінально-процесуальні гарантії* окреслюють межі цього простору, не дозволяючи суду легітимізувати результати порушення фундаментальних прав людини чи зловживання владою. *Допустимість доказів* виконує роль функціонального

фільтра, через який у мотивувальну частину рішення може «потрапити» лише та доказова інформація, що пройшла перевірку на відповідність гарантіям. Нарешті, *обґрунтованість судового рішення* є тестом того, чи були ці взаємозв'язки належно усвідомлені й відображені в мотивуванні: необґрунтованість, формальна або вибіркова мотивація свідчать, як правило, або про некоректну реалізацію дискреції, або про ігнорування гарантій, або про дефекти у застосуванні інституту допустимості.

Звідси випливає, що *вимога обґрунтованості судових рішень* у кримінальному процесі не може зводитися до формального переліку доказів і відтворення позицій сторін. Вона передбачає, що суд у кожному конкретному випадку *артикулює зв'язок між*: тим, як він скористався своїм розсудом у сфері оцінки доказів і вибору правових критеріїв; тим, як були реалізовані та забезпечені кримінально-процесуальні гарантії; тим, які саме докази допущено до оцінки та на яких підставах інші визнано недопустимими; тим, яким чином це все у сукупності привело до остаточного висновку суду щодо винуватості чи невинуватості особи. Лише за таких умов можна говорити не тільки про формальну законність, а й про процесуальну доброчесність та епістемічну надійність судового рішення.

У подальшому викладі, зокрема в порівняльно-правовому аспекті, саме цей комплексний зв'язок між *дискрецією, гарантіями, допустимістю доказів та обґрунтованістю судових рішень* слугуватиме критерієм оцінки різних правових систем: наскільки вони здатні поєднати необхідну свободу судового розсуду з ефективними запобіжниками проти зловживань та забезпеченням справедливого, мотивованого і передбачуваного правосуддя.

Класична європейська доктрина допустимості доказів: історичні витоки. Формування європейської доктрини допустимості доказів бере початок у континентальній правовій традиції

XIX століття, коли виникла потреба обмежити інквізиційну модель та запровадити гарантії, що забезпечують належну процедуру та реальну цінність людської гідності. У класичній європейській моделі *допустимість* визначалася не лише тим, чи відповідає доказ формальним вимогам процесуального закону, а й тим, чи не був він здобутий у спосіб, що суперечить моральним, правовим і конституційним засадам кримінального судочинства. Підґрунтям цих уявлень є ідеї, які у сучасний період були реконструйовані у працях М. Дамашки, де доведено, що історичний розвиток доказового права завжди був пов'язаний з обмеженням державного примусу (Damaška, 1997), а також у європейських порівняльно-правових дослідженнях під редакцією Дельмас-Марті й Спенсера (Delmas-Marty & Spencer, 2002). Європейська доктрина у своїх витоках підкреслює значення суду як гаранта справедливості та контролера за правомірністю отримання доказової інформації, що згодом буде відображено у практиці ЄСПЛ у справах *Schenk v. Switzerland*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Khan v. the United Kingdom* та *Perry v. the United Kingdom*.

Американська модель допустимості доказів (правило виключення доказів – *exclusionary rule*, доктрина «плодів отруєного дерева» – *fruit of the poisonous tree*). Американська доктрина допустимості доказів сформувалася навколо гарантій Четвертої поправки до Конституції США, яка захищає особу від необґрунтованих обшуків та виїмок. Центральними її інструментами є правило виключення доказів (*exclusionary rule*) та доктрина «плодів отруєного дерева» (*fruit of the poisonous tree*), що передбачають недопустимість використання будь-якої інформації, отриманої незаконним шляхом або як похідний результат такого порушення. Ці підходи детально досліджено у фундаментальній монографії У. Лафейва «Обшук і виїмка» (*Search and Seizure*) (LaFave, 2020), де визначено концепцію «обґрунтованого очікування

приватності» (*reasonable expectation of privacy*), а також у праці Крістофера Слобогіна «Приватність під загрозою» (*Privacy at Risk*) (Slobogin, 2007), де показано зв'язок між масовим електронним спостереженням і становленням нових меж допустимості доказів. Конституційний вимір допустимості в американському праві науково осмислено у праці Амара (Amar, 1997). Особлива увага приділяється також недопустимості примусових зізнань, що ґрунтовно розкрито в монографії Р. Лео (Leo, 2008). Американська модель, таким чином, є найбільш жорсткою у світі щодо виключення незаконно отриманих доказів і має суттєвий вплив на світову доктрину.

Континентальна модель допустимості доказів: формальні критерії проти принципу пропорційності. У країнах континентальної Європи *допустимість доказів* традиційно визначалася формальними критеріями відповідності процесуальним нормам: законність джерела, належність процесуальної форми, дотримання компетенції та процедурних вимог. Однак із розвитком конституційної юриспруденції та практики ЄСПЛ відбулося суттєве зміщення акцентів від суворого формалізму до застосування принципу пропорційності, який орієнтує суд на оцінку впливу способу отримання доказу на загальну справедливість провадження. Наукові підвалини цієї еволюції відображено у працях П. Робертса та А. Заккермана (Roberts & Zuckerman, 2010) і особливо у збірнику «Кримінальні докази та права людини» (*Criminal Evidence and Human Rights*) (Hunter & Roberts, 2012), де визначено, що доказове право континентальної моделі повинне враховувати стандарти ЄСПЛ щодо недопущення провокації (*Teixeira de Castro v. Portugal*; *Ramanauskas v. Lithuania*), заборони катувань (*Gäfgen v. Germany*) та забезпечення реальної рівності сторін (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*). Вплив континентальної парадигми також ґрунтовно відображено у праці Дамашки (Damaška, 1997), який

показав, що європейські системи дедалі більше тяжіють до змістовної моделі справедливості, а не до формального фільтрації доказів.

Українська доктрина допустимості доказів: еволюція від КПК 1960 р. до моделі КПК 2012 р. Українська доктрина допустимості доказів пройшла складний шлях розвитку – від концептуально інквізиційної моделі КПК 1960 року, орієнтованої на пріоритетність збирання доказів органами слідства, до сучасної моделі КПК 2012 року, що ґрунтується на засадах верховенства права, змагальності та належної правової процедури. У науковій літературі ця еволюція послідовно висвітлюється у моїх авторських працях (2002–2025), де продемонстровано, що перехід до моделі 2012 року спричинив суттєву трансформацію поглядів на природу фактичних даних, джерел доказів, роль судового контролю, меж використання оперативно-розшукової інформації та значення автономності волі учасників провадження в структурі доказового процесу тощо.

Розвиткові національних підходів сприяли також дослідження В. Гмирка (2002, 2010, 2015 та ін.), С. Стахівського (2005 та ін.), В. Попелюшка (2007), М. Стоянова (2010), М. Шумили (2012, 2015 та ін.), Г. Юдківської (2014), Д. Сергєєвої (2015), А. Панової (2016), І. Кайла (2015; 2016), Т. Лоскутова (2021) та О. Неклеси (2025) та ін.

Змістовне переосмислення допустимості доказів у національній доктрині значною мірою спирається на оновлене трактування ключових процесуальних категорій, насамперед таких як «обґрунтована підозра» та «достатня підстава», які визначають рівень фактичної та правової обґрунтованості рішень слідчого судді й органів досудового розслідування. У спеціальних дослідженнях показано, що «обґрунтована підозра» є не мінімальним формальним бар'єром, а змістовним стандартом, який передбачає комплекс фактичних даних, достат-

ніх для переконання неупередженого спостерігача у реальності причетності особи до злочину (Погорецький, Міцкан, 2019а). Водночас категорія «достатньої підстави» окреслює підвищений стандарт оцінки, що передуює ухваленню рішень із більш інтенсивним втручанням у приватну сферу особи та є ключовою для визначення пропорційності та допустимості доказів у вузькому змісті цього поняття (Погорецький, Міцкан, 2019b). Такий підхід посилює акцент на матеріальній процесуальній доброчесності, а не на формальному дотриманні процедур, і забезпечує узгодженість української доктрини з європейськими стандартами справедливого судового розгляду.

Еволюція української моделі допустимості доказів органічно співвідноситься з тенденціями, сформульованими ЄСПЛ у справах *Khan v. the United Kingdom*, *Perry v. the United Kingdom*, *Ramanauskas v. Lithuania* та *Jalloh v. Germany*, які визначили орієнтири для подальшого розвитку національної судової практики Верховного Суду.

Поняття процесуальної доброчесності у доказуванні. Процесуальна доброчесність у кримінальному провадженні становить одну з ключових засад доказового права, оскільки вона визначає якість, легітимність та справедливість усього процесу доказування. У сучасній доктрині процесуальна доброчесність розглядається як інтегральна характеристика, що охоплює одночасно походження доказу, правомірність та пропорційність процедур його отримання, а також добросовісність поведінки суб'єктів кримінального процесу. Такий підхід чітко простежується у працях М. Дамашки (Damaška, 1997), де обґрунтовано необхідність заповнення формального процесуального каркасу змістовними гарантіями справедливості, у дослідженнях П. Робертса та А. Заккермана (Roberts & Zuckerman, 2010), які підкреслюють інституційну чесність державних органів як ключову умову допустимості доказів, а також у працях,

присвячених цифровим доказам, зокрема Mason & Seng (2017), Kerr (2022), Clough (2015), Slobogin (2007), у яких наголошується на технічній відтворюваності та верифікованості електронних даних.

Процесуальна доброчесність проявляється на рівні джерела доказу, процедури його отримання та поведінки суб'єктів доказування. Джерело має бути правомірним та ідентифікованим з високим ступенем точності, особливо у сфері цифрової інформації, де дані можуть бути змінені або створені автоматично. Процедура збирання доказів повинна відповідати вимогам пропорційності, бути мінімально інвазивною та здійснюватися під ефективним судовим контролем, що узгоджується з підходами ЄСПЛ у справах *Schenk v. Switzerland*, *Perry v. the United Kingdom* та *Khan v. the United Kingdom*. Поведінка органів досудового розслідування має бути добросовісною, позбавленою ознак маніпуляції, провокації або приховування інформації, що повністю відповідає доктринальним засадам Ashworth & Redmayne (2021) та Roberts & Zuckerman (2010).

Процесуальна доброчесність нерозривно пов'язана з принципом верховенства права, який вимагає не лише формального дотримання норм кримінального процесу, але й забезпечення їх змістовної відповідності правам людини і загальній справедливості. Це означає, що оцінка допустимості доказу повинна виходити не лише з відповідності процедури букві закону, а й з аналізу того, чи не порушувався у процесі його отримання зміст конституційних прав особи, зокрема автономність її волі, право на приватність, заборона примусу. У такому аспекті доброчесність стає матеріалізованим проявом верховенства права у сфері доказування, що підтверджують як доктринальні праці (Damaška, 1997; Ashworth & Redmayne, 2021), так і практика ЄСПЛ, зокрема у справах *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany*, де Суд підкреслює абсолютну неприпу-

стимість використання доказів, здобутих шляхом катувань або примусу.

Важливою складовою процесуальної доброчесності є критерії автономності волі, заборони примусу, пропорційності та легітимності державного втручання. Автономність волі означає, що особа повинна бути вільною від психологічного чи фізичного тиску, а заборона примусу є абсолютним критерієм, який не допускає жодних винятків. Пропорційність передбачає, що втручання у права особи має бути мінімально необхідним, відповідним меті, і піддаватися суворому судовому контролю. Легітимність означає, що дії державних органів повинні мати правове обґрунтування, відповідати меті кримінального провадження та не виходити за межі повноважень, встановлених законом. Ці критерії є спільними для більшості розвинених правових систем та відтворені в аналізованих наукових джерелах (Roberts & Zuckerman, 2010; Ashworth & Redmayne, 2021; Damaška, 1997; Leo, 2008).

Судовий контроль є центральним механізмом забезпечення процесуальної доброчесності, оскільки лише суд здатен оцінити не тільки юридичну форму, а й зміст способу отримання доказів, у тому числі цифрових. Суд має виявляти ознаки недобросовісності, провокації, маніпуляції або порушення пропорційності, виключати докази, здобуті з порушенням автономності волі особи, та забезпечувати належні стандарти прозорості процедур. Цей підхід узгоджується з позиціями Mason & Seng (2017) та Kerr (2022), які акцентують на необхідності незалежної верифікації цифрових процесів, а також з юриспруденцією ЄСПЛ у справах *Ramanauskas v. Lithuania* та *Teixeira de Castro v. Portugal* щодо заборони провокації.

Це положення отримало свій розвиток і в українській доктрині доказового права (Юдківська 2014; Погорецький 2015, 2016, 2024a, 2024b; 2025), де сформульовано підхід до доброчесності як структурного елемента принципу верховенства права.

У цьому контексті особливого значення набуває співвідношення статей 86 і 87 КПК України, які уособлюють два різні рівні допустимості доказів. Стаття 86 Кримінального процесуального кодексу встановлює формально-процедурний критерій: доказ є допустимим, якщо його отримано «у порядку, встановленому цим Кодексом». Це підхід, що відтворює радянську модель формалізованої законності та не охоплює змістовної оцінки порушень прав людини. Натомість стаття 87 КПК України встановлює матеріальний критерій справедливості, відповідно до якого доказ підлягає виключенню, якщо спосіб його отримання супроводжувався істотним порушенням прав і свобод людини, незалежно від формального дотримання процедури. У такий спосіб ст. 87 інтегрує у національне право концепцію процесуальної доброчесності: недобросовісність, неправомірність або непропорційність втручання автоматично нівелюють доказове значення отриманої інформації. Це повністю відповідає підходам ЄСПЛ, який у справах *Gäfgen*, *Jalloh*, *Ramanauskas* та *Perry* наголошує на тому, що недобросовісність держави має наслідком порушення статті 6 Конвенції і виключення відповідних доказів із процесу оцінки.

Узагальнюючи, *процесуальна доброчесність у доказуванні* постає не як другорядна вимога чи технічна формальність, а як *системний критерій*, що забезпечує зв'язок кримінального процесу з принципами верховенства права, прав людини та загальної справедливості, а також лежить в основі функціонування інституту допустимості доказів у сучасному демократичному правопорядку.

Конституційна модель допустимості доказів в Україні. Конституційна модель допустимості доказів в Україні формує вихідний, системний та імперативний каркас усього кримінального процесуального доказування. Вона ґрунтується на поєднанні матеріальних та процедурних конституційних гаран-

тій, які визначають умови правомірності отримання, фіксації, перевірки й використання доказової інформації, а також окреслюють межі втручання держави у сферу приватних прав і свобод. Конституційний підхід орієнтований на те, що допустимість доказів не може розглядатися лише як технічний чи суто формально-правовий критерій, а виступає гарантією справедливого судового розгляду, складовою верховенства права та індикатором процесуальної доброчесності. Саме тому ця модель тісно пов'язана зі стандартами ЄСПЛ щодо законності втручання, автономності волі, заборони примусу та пропорційності, які відображені у справах *Khan v. the United Kingdom*, *Perry v. the United Kingdom*, *Ramanauskas v. Lithuania*, *Gäfgen v. Germany* і *Jalloh v. Germany*.

Конституційний Суд України сформував ключові орієнтири конституційної моделі допустимості доказів, які визначають межі втручання держави у сферу приватних прав і свобод та встановлюють імперативні критерії перевірки доказового матеріалу. У Рішенні № 12-рп/2011 Суд наголосив, що *обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом*, оскільки це суперечить презумпції невинуватості та руйнує справедливість судового розгляду; таким чином, доказ, отриманий з порушенням конституційних прав, є недопустимим незалежно від його змісту та фактичної значущості (Конституційний Суд України, 2011). У Рішенні № 1-п/2019 Суд поглибив ці підходи, визначивши, що складовою презумпції невинуватості є принцип *усі сумніви щодо доведеності вини тлумачаться на користь особи*, а обов'язок доказування повністю покладається на державу; таким чином КСУ фактично конституціоналізував стандарт оцінки доказів та посилив вимоги до їх процесуальної доброчесності (Конституційний Суд України, 2019).

Підходи Конституційного Суду України корелюють із юриспруденцією

ЄСПЛ, яка розглядає питання допустимості не ізольовано, а в контексті загальної справедливості провадження. ЄСПЛ у справах *Schenk v. Switzerland*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Ramanauskas v. Lithuania*, *Khan v. the United Kingdom*, *Perry v. the United Kingdom*, *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany* послідовно наголошує, що спосіб отримання доказу, наявність примусу, втручання у приватність, провокація або недостатність судового контролю можуть зруйнувати *fairness* процесу навіть тоді, коли сам доказ є фактично значущим. Таким чином, як ЄСПЛ, так і КСУ сходяться на концептуальному положенні, що допустимість не є суто формальним критерієм, а становить *змістовну гарантію справедливого суду*, вбираючи у себе вимоги автономності волі, пропорційності втручання та недопустимості недобросовісних дій держави.

Отже, конституційні рішення КСУ та стандарти ЄСПЛ формують взаємопов'язаний двокомпонентний рівень контролю: *конституційний*, який визначає мінімальні вимоги до законності походження доказу та розподілу тягара доказування, і *конвенційний*, який оцінює вплив способу отримання доказу на загальну справедливість провадження. Узгодженість цих підходів забезпечує системну модель допустимості доказів в Україні, у якій верховенство права і процесуальна доброчесність постають ключовими критеріями оцінки доказового матеріалу.

Практика Верховного Суду щодо допустимості доказів. Практика Верховного Суду є ключовим елементом формування сучасної української моделі допустимості доказів, оскільки саме Верховний Суд послідовно конкретизує конституційні стандарти, інтегрує критерії ЄСПЛ та адаптує їх до положень КПК України. Судова практика 2019–2025 років демонструє поступову еволюцію від суто формально-юридичного підходу до змістовної моделі, у якій акцент робиться на пропорційності втручань,

автономності волі учасників, добросовісності дій сторони обвинувачення та реальному забезпеченні справедливості провадження.

Верховний Суд у своїх рішеннях стабільно виходить із того, що категорія допустимості не обмежується лише перевіркою формальної законності отримання доказу, а охоплює змістовну оцінку способу його здобуття, відповідності принципам змагальності, пропорційності та поваги до автономності волі. У постановках від 25.03.2021 у справі № 344/11557/16-к та від 10.11.2020 у справі № 537/2068/16-к Суд наголосив, що втручання в права особи має бути обґрунтованим, необхідним і відповідати легітимній меті, а будь-які сумніви щодо доведеності вини повинні трактуватися на користь обвинуваченого, що відповідає позиції Конституційного Суду України (2019).

У постанові від 05.12.2019 у справі № 750/883/15-к Верховний Суд підкреслив, що суд зобов'язаний дослідити спосіб, яким було отримано доказову інформацію, а не лише її фактичний зміст. Такий підхід відповідає доктринальним ідеям М. Дамашки про необхідність перетворення допустимості на інструмент захисту справедливості (Damaška, 1997) та положенням Робертса і Заккермана про нерозривний зв'язок між порядністю державних органів і допустимістю доказів (Roberts & Zuckerman, 2010).

Однією з найскладніших ділянок для Верховного Суду стала оцінка доказів, здобутих у межах оперативно-розшукової діяльності та негласних слідчих (розшукових) дій, а також електронних і цифрових даних. У постанові від 21.09.2023 у справі № 237/1268/16-к Суд наголосив, що матеріали ОРД можуть використовуватися як докази лише за умови суворого дотримання процедури, наявності судового контролю та підтвердження того, що втручання у приватне життя було пропорційним і необхідним.

У постановках від 06.03.2024 (справа № 303/1264/15-к) та від 13.03.2024

(справа № 953/3558/22) Верховний Суд розвинув підхід щодо цифрових доказів, вказавши, що суд повинен перевіряти достовірність електронної інформації, її джерело, спосіб отримання, цілісність та безперервність ланцюга зберігання (chain of custody), що повністю узгоджується з міжнародними стандартами, викладеними у працях Мейсона і Сенга (Mason & Seng, 2017), Керра (Kerr, 2022) та Клаффа (Clough, 2015). Суд також звернув увагу на ризики маніпуляції цифровими даними та необхідність підвищеного стандарту перевірності у випадку електронних доказів.

Показовою є постанова від 12.06.2024 у справі № 569/1908/23, де Суд підкреслив, що втручання у цифрові комунікації без чіткої правової підстави та належного судового контролю є підставою для автоматичного визнання доказів недопустимими. Такий підхід є синхронним із позиціями ЄСПЛ у справах *Khan, Perry, Teixeira de Castro* та *Ramanauskas*, які забороняють використання доказів, здобутих шляхом провокації або непропорційного втручання.

Верховний Суд поступово формує підхід, згідно з яким перевірка доброчесності дій сторони обвинувачення є невід’ємною частиною оцінки допустимості доказів. У постанові від 28.02.2019 у справі № 1309/3314/12 Суд зазначив, що дії органів досудового розслідування, спрямовані на створення штучних доказів або провокування особи на вчинення злочину, унеможливають використання таких матеріалів у провадженні.

У постанові від 20.11.2019 у справі № 725/4866/16-к Суд наголосив, що суд повинен оцінювати не лише зміст доказу, а й поведінку органів обвинувачення на предмет дотримання принципів пропорційності та неупередженості. Цей підхід відповідає доктрині процесуальної доброчесності, сформульований у працях зарубіжних авторів А. Ешворта та М. Редмейна (Ashworth & Redmayne, 2021), а також М. Дамашки (Damaška, 1997) і послідовно розвивається у ві-

тчизняній доктрині доказового права (Юдківська, 2014; Погорецький, 2015; 2024b та ін.).

Особливо показовими є рішення, у яких Верховний Суд підкреслює недопустимість використання доказів, отриманих шляхом порушення автономності волі особи. У постанові від 05.12.2019 (справа № 750/883/15-к) Суд фактично підхопив підходи ЄСПЛ у справах *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany* щодо неприйнятності примусових доказів, підкресливши, що такі матеріали підлягають виключенню незалежно від їх змісту.

У 2020–2025 роках Верховний Суд системно розвиває підходи до допустимості, з урахуванням нових технологічних викликів та конституційних стандартів. У постанові від 13.02.2024 у справі № 564/138/18-к Суд сформулював важливий принцип: докази, отримані шляхом втручання у приватне життя без достатньої правової підстави та належного судового контролю, є недопустимими незалежно від їх фактичної вагомості.

У постанові Об’єднаної палати від 25.09.2023 у справі № 208/2160/18 підкреслено, що суд зобов’язаний відкидати докази, здобуті поза межами процесуальної форми або в умовах порушення прав особи, оскільки це прямо суперечить конституційним приписам статті 62 Конституції України та правовим позиціям КСУ (2011; 2019).

Позиція Верховного Суду щодо недопустимості «технічної маніпуляції доказами» або вибіркового представлення матеріалів знайшла розвиток у постанові від 06.03.2024 (справа № 303/1264/15-к), де Суд підкреслив, що добросовісність дій органів досудового розслідування та повнота розкриття інформації є обов’язковими елементами процесуальної справедливості.

Узагальнюючи тенденції, можна зазначити, що сучасна практика Верховного Суду поступово переходить від вузького формального фільтрації доказів до комплексної моделі, що поєд-

нує конституційні критерії, стандарти ЄСПЛ та доктринальні підходи української й зарубіжної науки (Damaška, 1997; Ashworth & Redmayne, 2021; Roberts & Zuckerman, 2010; Погорецький, 2015; 2024a; 2024b та ін.). Верховний Суд таким чином формує цілісну модель допустимості, в якій центральне місце займає процесуальна доброчесність та реальна ефективність судового контролю.

Європейські стандарти допустимості доказів (ЄСПЛ). Європейський суд з прав людини сформував одну з найбільш розвинених моделей оцінки допустимості доказів, яка ґрунтується не на формальному аналізі законності способу їх отримання, а на оцінці загальної справедливості провадження (*fairness*) та процесуальної доброчесності (*procedural integrity*). Суд не встановлює уніфікованого каталогу допустимих і недопустимих доказів; натомість він оцінює, чи спосіб отримання доказу, – а також його вплив на права сторін, – відповідає вимогам статей 3, 6 та 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З цієї причини практика ЄСПЛ стала одним із найважливіших джерел, що впливає на національні моделі доказування, включно з українською, й активно інтегрується у наукові підходи (Damaška, 1997; Roberts & Zuckerman, 2010; Hunter & Roberts, 2012; Delmas-Marty & Spencer, 2002).

Принцип fairness і вимога процесуальної доброчесності (procedural integrity) полягає в наступному. Основою підходу ЄСПЛ є принцип загальної справедливості провадження (*fairness*), відповідно до якого оцінка допустимості доказів не може бути ізольованою від контексту всього процесу. Суд виходить із того, що навіть формально законно отриманий доказ може порушувати справедливість провадження, якщо він став результатом недобросовісних дій держави, прихованого тиску, нерівності сторін чи порушення прав на захист.

У справі *Schenk v. Switzerland* ЄСПЛ прямо зазначив, що питання допустимості

доказів не є самоціллю, а має оцінюватися через призму загальної справедливості процесу. У справах *Khan v. the United Kingdom* та *Perry v. the United Kingdom* Суд підтвердив, що навіть при порушенні права на приватність доказ може бути використаний, якщо не було порушено справедливості загалом; проте будь-яка недобросовісність держави або вплив на автономність волі особи є підставою для визнання порушення статті 6 Конвенції.

Цей підхід узгоджується з європейськими доктринальними підходами, зокрема із концепціями М. Дамашки про «змістовну справедливість доказування» (Damaška, 1997) та П. Робертса й А. Заккермана щодо «інституційної чесності» державних органів (Roberts & Zuckerman, 2010).

Заборона катувань і примусу є абсолютним критерієм недопустимості доказів. ЄСПЛ послідовно наголошує, що використання доказів, отриманих унаслідок катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, є *абсолютно забороненим*, незалежно від їхнього змісту та ваги для обвинувачення. У справах *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany* Суд сформулював принцип, згідно з яким докази, здобуті шляхом фізичного чи психологічного примусу, руйнують легітимність судового процесу настільки, що жодні інші процесуальні гарантії не здатні нейтралізувати порушення статті 3 Конвенції.

Ця позиція ґрунтується на тому, що примус є не просто порушенням процедури, а запереченням засадничих цінностей демократичного суспільства. Саме тому Суд наголошує, що навіть опосередковані докази, сформовані на основі інформації, здобутої під примусом, тобто фактично «токсичні» або «заражені», також можуть бути визнані такими, що порушують вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд.

Доктринально абсолютність заборони примусу підтримується у працях

Р. Лео, який описує феномен хибних зізнань та неприпустимість примусу як методу доказування (Leo, 2008).

Підходи Європейського суду з прав людини до оцінки токсичних доказів, матеріалів, отриманих унаслідок провокації, та результатів цифрового стеження ґрунтуються на послідовному застосуванні критеріїв справедливості провадження, пропорційності втручання та процесуальної доброчесності. Проблематика токсичних доказів – тобто доказів, здобутих унаслідок порушення фундаментальних прав, – посідає ключове місце в юриспруденції ЄСПЛ. У справі *Ramanauskas v. Lithuania* Суд визначив, що *провокація злочину* (entrapment) є однією з найбільш грубих форм недобросовісності держави, що автоматично робить будь-які здобуті внаслідок неї докази несумісними зі статтею 6. Цей підхід узгоджується зі справою *Teixeira de Castro v. Portugal*, де Суд визнав порушення Конвенції внаслідок поліцейської провокації.

У питаннях *цифрового стеження* ЄСПЛ займає послідовну позицію, вимагаючи суворої пропорційності й наявності чіткої правової основи. У справах *Khan v. the United Kingdom* та *Perry v. the United Kingdom* Суд вказав, що втручання у приватність під час електронного спостереження має бути обґрунтованим, пропорційним та супроводжуватися адекватними процесуальними гарантіями (safeguards).

Доктринально ці ідеї перегукуються з роботами Слобогіна (Slobogin, 2007), Керра (Kerr, 2022), Мейсона і Сенга (Mason & Seng, 2017) та Клаффа (Clough, 2015), у яких акцентується необхідність незалежної верифікації цифрових даних та забезпечення цілісності електронних доказів.

Значення *принципу пропорційності та процесуальних гарантій* полягає у забезпеченні правомірності втручання у сферу приватних прав і свобод шляхом установлення меж допустимого впливу держави та створення механізмів, які

унеможливлюють порушення справедливості провадження. У європейській моделі доказування пропорційність є ключовим матеріальним критерієм, що визначає правомірність втручання у приватність, комунікації чи інші конституційно захищені сфери. ЄСПЛ виходить із того, що навіть допустиме втручання має бути мінімально необхідним і пропорційним поставленій легітимній меті. У справі *Khan v. the United Kingdom* Суд наголосив, що будь-які збої у судовому контролі чи зловживання повноваженнями ставлять під сумнів справедливість провадження.

Вимога наявності процесуальних гарантій (safeguards) – таких як судовий дозвіл, зовнішній контроль, чітка регламентація, прозорість процедур, захист від провокації й недобросовісних дій – є обов'язковою умовою правомірності втручання у приватну сферу. Цей підхід відповідає концепціям, запропонованим у працях Дельмас-Марті та Спенсера (Delmas-Marty & Spencer, 2002), Робертса і Заккермана (Roberts & Zuckerman, 2010), а також Ешворта і Редмейна (Ashworth & Redmayne, 2021), які визначають процесуальні гарантії як фундаментальні елементи кримінального процесу.

Узагальнюючи, модель ЄСПЛ формує комплексний підхід до допустимості доказів, що базується на поєднанні матеріальних і процедурних гарантій, абсолютних заборон і гнучких критеріїв пропорційності, що у своїй сукупності забезпечує справедливість кримінального провадження та довіру до судового рішення.

Порівняльно-правовий аналіз (США – Велика Британія – ЄС – Україна). Порівняльний аналіз моделей допустимості доказів у США, Великій Британії, Європейському Союзі та Україні засвідчує суттєві системні відмінності у підходах до оцінки доказового матеріалу, критеріїв законності та доброчесності його отримання, а також до ролі судового контролю. Хоча всі чотири

правові простори виходять із спільних демократичних засад, таких як заборона примусу, автономність волі та пріоритет прав людини, реалізація цих принципів набуває різних інституційних форм. Американська система тяжіє до жорсткої моделі виключення доказів, британська – до оцінки їх впливу на справедливість провадження, європейська – до балансу прав і інтересів правосуддя, тоді як українська модель є гібридною та перебуває у фазі активної адаптації до міжнародних стандартів.

Модель Сполучених Штатів Америки ґрунтується на застосуванні правила виключення доказів (*exclusionary rule*), доктрини «плодів отруєного дерева» (*fruit of the poisonous tree*), стандартів, сформованих у справах *Mapp* та *Miranda*, а також на розвиненій доктрині цифрового обшуку, що визначає межі втручання держави у сферу електронної приватності. Американська модель допустимості доказів є найжорсткішою серед розглянутих правових систем. Центральним елементом є *правило виключення доказів (exclusionary rule)*, що забороняє використання будь-яких доказів, здобутих з порушенням Четвертої поправки до Конституції США, а також *доктрина «плодів отруєного дерева»*, яка поширює цю заборону на похідні докази. Ці підходи докладно обґрунтовано у фундаментальній праці Лафейва *Search and Seizure* (LaFave, 2020).

У знаковій лінії прецедентів від *Mapp v. Ohio* до *Miranda v. Arizona* Верховний суд США (SCOTUS) сформував підхід, згідно з яким порушення прав під час обшуку, затримання або допиту автоматично зумовлює недопустимість доказу, незалежно від його змісту. Значний розвиток отримала також *доктрина цифрових обшуків*, яку доктринально обґрунтовано у працях Слобогіна (Slobogin, 2007), Керра (Kerr, 2022) та Фергюсона (Ferguson, 2017).

Американська модель демонструє максималізм у захисті приватності та автономності волі, оскільки недо-

пустимість доказів слугує механізмом стримування держави та гарантування справедливості провадження.

Модель Великої Британії спирається на застосування тесту на надійність і справедливість (*reliability + fairness test*), регламентацію, закріплену в Акті про поліцію та докази 1984 року (*Police and Criminal Evidence Act – PACE*) (Police and Criminal Evidence Act 1984, 1984), а також на широкі повноваження судового розсуду щодо оцінки *допустимості доказового матеріалу*. Британська модель допустимості демонструє іншу логіку – не автоматичне виключення доказу, а оцінку його сумісності зі справедливістю процесу. Відповідно до *тесту на надійність та справедливість* суд розглядає не лише спосіб отримання доказу, а й те, чи не порушує його використання рівність сторін або право на захист. Завдяки цьому підходи англійського судочинства є гнучкішими порівняно з американськими.

Акт про поліцію та докази запровадив концепцію «дискреції суду щодо відкидання доказів», коли недобросовісність поліції, провокація або приховування інформації можуть стати підставою для визнання доказу недопустимим. Британська доктрина ґрунтовно викладена у монографії Робертса та Заккермана (Roberts & Zuckerman, 2010), а ширший контекст – у збірнику *Criminal Evidence and Human Rights* (Hunter & Roberts, 2012).

Головна перевага британської моделі – *усвідомлений акцент на оцінці добросовісності й інституційної чесності державних органів*.

Підхід Європейського Союзу та Суду ЄС характеризується прагненням досягти збалансованості між захистом прав людини та потребами кримінального правосуддя, що проявляється у регламентації цифрових слідчих операцій, подібних до справи *EncroChat*, а також у формуванні стандартів щодо транскордонного отримання та використання електронних доказів. Європейський

підхід (EU/CJEU) ґрунтується на *балансі між правами людини та інтересами кримінального правосуддя*, де ключову роль відіграють пропорційність, процесуальні гарантії та суворі правила щодо втручання у приватність. Загальний підхід до доказування та процесуальних гарантій концептуально висвітлено у фундаментальній роботі Дельмас-Марті та Спенсера (Delmas-Marty & Spencer, 2002).

В останні роки ЄС активно формує підходи до цифрових доказів у контексті *транскордонних операцій*. Хоча справа EncroChat безпосередньо не згадана у Вашому списку джерел, її методологічна основа (транскордонне стеження, співпраця слідчих органів, оцінка цифрових даних) чітко перегукується з висновками Мейсона і Сенга (Mason & Seng, 2017) та Клаффа (Clough, 2015) щодо автентичності, збереження та верифікації електронних доказів.

Підходи Слобогіна (Slobogin, 2007) та Фергюсона (Ferguson, 2017) щодо масового електронного спостереження також є співзвучними для європейського контексту, де пропорційність і safeguards набувають ключового значення.

Україна сформувала гібридну модель допустимості доказів, яка поєднує континентальні підходи, стандарти ЄСПЛ та національні правові особливості, що водночас зумовлює її концептуальну багатовимірність і породжує низку теоретичних та практичних проблем. Українська модель допустимості доказів має гібридний характер, поєднуючи елементи континентальної традиції, стандарти ЄСПЛ та окремі елементи англо-американського підходу. Вона спирається на положення статті 62 Конституції України, правові позиції Конституційного Суду (2011; 2019), а також на судову практику Верховного Суду (2019–2024).

На доктринальному рівні модель сформована в працях українських правників (Погорецький, 2003–2025; Юдківська, 2014; Шумило, 2015; Панова, 2016; Кайло, 2015; 2016 та інші). Українська модель

наголошує на таких категоріях, як *процесуальна доброчесність, змагальність, судовий контроль і пропорційність*.

Особливі уваги потребує питання взаємозв'язку між допустимістю доказів та гарантіями справедливого судового розгляду. Право на справедливий суд передбачає не лише формальну рівність сторін, а й обов'язок держави забезпечити доброчесність процесу доказування, відкритість доказової інформації та недопущення прихованого впливу на оцінювання доказів судом. Справедливість провадження неможлива без реальних гарантій доступності доказів, прозорості процедур і судового контролю за дотриманням стандартів належної правової процедури, що у свою чергу визначають легітимність кримінального процесу загалом (Погорецький, Гриценко, 2012, с. 4–7).

Основні проблеми й надалі пов'язані з низкою системних недоліків: недосконалістю процедур фіксації, зберігання та документування цифрових доказів; нерівномірністю судової практики щодо використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності; випадками недостатньої добросовісності органів досудового розслідування під час збирання та подання доказів; а також складністю адаптації національної системи до нових цифрових викликів, які у США, Великій Британії та країнах Європейського Союзу вже тривалий час врегульовані на доктринальному та процедурному рівнях.

Допустимість цифрових доказів та штучного інтелекту. Цифровізація суспільних відносин і стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовили появу нової категорії доказів – *цифрових доказів*, а також алгоритмічно опосередкованих форм доказової інформації, що потребують суттєвого оновлення доктрини допустимості. Особливості електронних даних, їх мінливість, вразливість до модифікацій, залежність від технічних засобів та складність відтворення процесу їх отримання ставлять під сумнів застосовність традиційних критеріїв «належності» і «допустимості».

Це вимагає формування спеціальних стандартів автентифікації, верифікації, забезпечення цілісності та пояснюваності. Значний внесок у розвиток цифрової доказової доктрини зроблено у працях С. Мейсона та Д. Сєнга (Mason & Seng, 2017), К. Клаффа (Clough, 2015), О. Керра (Kerr, 2022), К. Слобогіна (Slobogin, 2007) та А. Фергюсона (Ferguson, 2017), які сформували сучасний методологічний фундамент аналізу електронних доказів та алгоритмічних технологій у кримінальному провадженні.

Цифровий доказ має складну багатокомпонентну структуру, для якої характерною є залежність від технологічного середовища та технічних процедур. *По-перше*, джерело цифрового доказу повинно бути встановлене та ідентифіковане з високим ступенем точності, оскільки електронні дані можуть бути створені автоматично, змінені невидимим чином або сформовані внаслідок діяльності третіх осіб. *По-друге*, спосіб отримання має відповідати вимогам пропорційності та законності, що прямо пов'язано з потребою суворого судового контролю над втручанням у цифрове середовище. *По-третє*, ланцюг збереження (*chain of custody*) повинен бути безперервним і документованим, що особливо наголошується у працях Мейсона і Сєнга (Mason & Seng, 2017) та Керра (Kerr, 2022), які підкреслюють критичну важливість технічної відтворюваності й можливості незалежної перевірки цифрових даних.

У міжнародній практиці питання допустимості цифрових доказів спрямоване на уніфікацію технічних вимог, процедур збору, фіксації та аналізу. Стандарти Європейської мережі інституцій судової експертизи (ENFSI), Берклійського протоколу з цифрових відкритих джерел та рекомендації Національного інституту стандартів і технологій США (NIST) формують основу для відтворюваності, прозорості та надійності цифрових доказів. Хоча вони не є частиною національного законодавства, їх положення співзвучні

з підходами, обґрунтованими в доктринальних працях Mason & Seng (2017), Kerr (2022), Clough (2015) та Slobogin (2007), які наголошують на необхідності впровадження однакових технічних стандартів для забезпечення допустимості цифрової інформації.

У центрі цих стандартів лежать вимоги до: документування процесу отримання й аналізу даних; забезпечення цілісності файлів; незалежної перевірки; захисту від підміни або модифікації; належної сертифікації інструментів цифрової криміналістики.

Застосування штучного інтелекту у кримінальному провадженні відкриває новий вимір проблеми допустимості. Алгоритмічно генерована або алгоритмічно опрацьована доказова інформація ставить питання: чи може сторона захисту перевірити логіку її формування, і чи здатний суд контролювати добросовісність і технологічну коректність процесу. У працях Фергюсона (Ferguson, 2017) та Шауєра (Schauer, 2003) наголошується на ризиках алгоритмічної упередженості та необхідності прозорості моделей прийняття рішень.

Ключовими критеріями допустимості AI-згенерованих доказів стають: – *верифікованість* – (можливість незалежного підтвердження результатів роботи алгоритму); *пояснюваність* (explainability) – здатність розкрити логіку обробки даних; *відтворюваність результатів*; *відсутність технологічної упередженості*; *документування параметрів моделі*, що відповідає загальним вимогам цифрової криміналістики, обґрунтованим у роботах Mason & Seng (2017) та Kerr (2022).

Судова практика розвинених правових систем демонструє зростання значення цифрової інформації у кримінальному процесі. Європейські справи, пов'язані з операцією EncroChat, засвідчили необхідність оцінювати пропорційність транскордонного цифрового стеження та збереження ланцюга контролю над даними, що повністю узгоджується

з аналітичними позиціями Clough (2015) та Mason & Seng (2017).

У США судові рішення щодо доступу до хмарних даних («US cloud data cases») підтверджують, що цифровий доказ повинен бути не лише релевантним і належним, але й отриманим у спосіб, який забезпечує дотримання приватності та відповідність Четвертій поправці — положення детально обґрунтовані у працях Kerr (2022) і Slobogin (2007).

Загальна тенденція свідчить про посилення судового контролю та необхідність суворої оцінки пропорційності цифрового втручання.

Однією з найбільш дискусійних проблем є феномен «чорної скриньки», коли алгоритмічний інструмент генерує результат без можливості відтворення або пояснення логіки його функціонування. У доктрині це пов'язують із загрозою порушення автономності волі та рівності сторін, оскільки сторона захисту не має можливості перевірити коректність алгоритму. На необхідність прозорості алгоритмів наголошували Ferguson (2017) та Schauer (2003), які вказували, що непрозорість цифрових моделей створює ризик хибних рішень у кримінальному правосудді.

Використання непрозорих алгоритмів у доказуванні потенційно суперечить стандартам справедливого суду, сформульованим ЄСПЛ, і створює виклик для українського кримінального процесу, який наразі не містить спеціальної регламентації explainability у доказуванні.

Наслідки недотримання процесуальної доброчесності. Недотримання вимог процесуальної доброчесності в кримінальному провадженні створює системні вади для всього доказового процесу та ставить під сумнів легітимність кінцевого судового рішення. Оскільки процесуальна доброчесність забезпечує баланс між публічними інтересами правосуддя та фундаментальними правами людини, її порушення має комплексний вплив: від прямого виключення доказів до руйнування презумпції невинуватості

й ставлення під сумнів справедливості всього судового розгляду. Ці наслідки послідовно відображені як у доктринальних джерелах (Damaška, 1997; Roberts & Zuckerman, 2010; Ashworth & Redmayne, 2021), так і в практиці ЄСПЛ у справах *Gäfgen v. Germany*, *Jalloh v. Germany*, *Teixeira de Castro v. Portugal*, *Ramanauskas v. Lithuania* та *Khan v. the United Kingdom*, а також у положеннях національного кримінального процесуального законодавства.

(1) *Визнання доказів недопустимими.* Першим і найбільш очевидним наслідком порушення процесуальної доброчесності є *визнання доказів недопустимими*. Це стосується не лише матеріалів, отриманих відкритим порушенням прав людини (наприклад, шляхом катувань, тиску або провокації), але й тих, щодо яких порушено вимоги пропорційності або судового контролю. У справах *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany* ЄСПЛ підкреслив, що докази, отримані шляхом примусу, є абсолютно неприпустимими, незалежно від їх фактичної значущості. Аналогічні положення містяться у доктрині США та Великої Британії (LaFave, 2020; Roberts & Zuckerman, 2010), а також у роботах М. Погорецького (2015; 2024b), які акцентують на конституційній природі недопустимості.

В українському кримінальному процесі це відтворено в імперативних положеннях статті 87 КПК України та закріплено у практиці Верховного Суду, зокрема в постановах від 25.03.2021, 21.09.2023 та 12.06.2024, де Суд послідовно виключав докази, отримані з порушенням фундаментальних прав.

(2) *Розворот тягара доказування.* Недотримання процесуальної доброчесності може спричинити *розворот тягара доказування*, коли сторона обвинувачення втрачає можливість спиратися на компрометовані докази й вимушена заново доводити обставини провадження іншими, чистими засобами доказування. Конституційний Суд України у Рішенні № 1-р/2019 підкреслив, що тягар

доведення вини покладається виключно на державу, а всі сумніви тлумачаться на користь особи.

Як наслідок, якщо держава порушує порядок отримання доказів або діє недобросовісно, вона самотійно створює ситуацію «доказової порожнечі», яку не можна компенсувати посиленням на суспільний інтерес, що узгоджується з підходами Дамашки (Damaška, 1997) щодо верховенства справедливості над формальним обсягом доказового матеріалу.

(3) *Вплив на презумпцію невинуватості.* Процесуальна недоброчесність прямо впливає на *презумпцію невинуватості*, яка становить основоположний принцип кримінального права й процесу. Використання доказів, здобутих через тиск, провокацію, обман або втручання у приватність без належної правової підстави, руйнує об'єктивність процесу та створює ризик того, що судові рішення буде ґрунтуватися на «зараженій» доказовій інформації.

ЄСПЛ у справах *Schenk v. Switzerland*, *Ramanauskas v. Lithuania* та *Teixeira de Castro v. Portugal* наголосив, що провокація або інші форми недобросовісного втручання держави перетворюють обвинувачення на незаконне втручання у справедливість суду та суперечать самій природі презумпції невинуватості.

На доктринальному рівні це співзвучно з підходами Ashworth & Redmayne (2021), які підкреслюють, що презумпція невинуватості охоплює не лише формально-юридичну сторону, але і гарантії доброчесності всього процесу. В Україні ці положення послідовно відображено в роботах М. Погорецького (2013; 2015; 2024а), де доведено, що презумпція невинуватості функціонує як «процесуальний фільтр», що блокує використання недобросовісно отриманої інформації.

(4) *Порушення справедливості провадження (fairness) і наслідки для вироку.* Порушення процесуальної доброчесності підриває *справедливість судового провадження (fairness)*, що є ключовим критерієм оцінки ЄСПЛ відповідно

до статті 6 Конвенції. У справах *Perry v. the United Kingdom*, *Khan v. the United Kingdom*, *Gäfgen v. Germany* та *Jalloh v. Germany* Суд наголосив, що недобросовісність держави або відсутність ефективного судового контролю можуть настільки деформувати процес, що його результат втрачає легітимність.

У таких ситуаціях *наслідками є*: скасування вироку; направлення справи на новий розгляд; визнання порушення Конвенції; компенсації та репарації; системна критика на адресу держави щодо порушення прав людини.

Доктрина підтверджує ці наслідки: Дельмас-Марті та Спенсер (Delmas-Marty & Spencer, 2002) підкреслюють, що судова система, яка не забезпечує процесуальної доброчесності, підриває довіру суспільства; Roberts & Zuckerman (2010) акцентують на ролі інституційної чесності; Schauer (2003) указує на ризики хибних рішень у разі використання неперевіраних цифрових даних; Slobogin (2007) та Kerr (2022) наголошують на критичній важливості контролю за цифровими втручаннями.

Таким чином, *недотримання процесуальної доброчесності є не технічною вадою, а фундаментальним порушенням*, що ставить під загрозу справедливість усього кримінального провадження та легітимність вироку. Ця логіка є інтегральною для європейської, англо-американської та української доктрини й повністю узгоджується з практикою ЄСПЛ, науковими підходами та конституційними засадами національного кримінального процесу.

Узагальнення порівняльного аналізу сучасних зарубіжних й міжнародних моделей допустимості доказів і пропозиції для України. Узагальнення проведеного порівняльно-правового аналізу сучасних зарубіжних й міжнародних моделей допустимості доказів свідчить про те, що сучасні моделі допустимості доказів у США, Великій Британії, Європейському Союзу та Україні, незважаючи на істотні історичні й системні відмін-

ності, тяжіють до *спільної тенденції* – зміщення акценту від суто формального розуміння допустимості до інтегрованої моделі, побудованої на *процесуальній доброчесності, пропорційності та реальному захисті фундаментальних прав людини*. Цифровізація кримінального процесу та зростання значення електронних і алгоритмічно опрацьованих доказів зумовлюють потребу у формуванні цілісної концепції допустимості, що забезпечує як технічну надійність доказів, так і справедливість судового провадження. Ці тенденції послідовно висвітлено в роботах Damaška (1997), Roberts & Zuckerman (2010), Ashworth & Redmayne (2021), Mason & Seng (2017), Clough (2015), Kerr (2022), Ferguson (2017) та Schauer (2003), які підкреслюють, що доказування у цифрову епоху потребує модернізації змістовних критеріїв і процедурних гарантій.

Однією з ключових потреб сучасного українського кримінального процесу є формування єдиної концепції допустимості доказів, яка відповідала б викликам цифрової епохи. Традиційна модель, що спиралася переважно на перевірку формального дотримання процедури, вже не забезпечує належного рівня захисту прав людини та не гарантує достовірності цифрових доказів, що можуть бути легко модифіковані або створені автоматично. У роботах Mason & Seng (2017), Kerr (2022) та Clough (2015) наголошується, що цифрові докази потребують специфічних критеріїв автентифікації, фіксації та верифікації, а отже – і нової методологічної бази їх оцінки. З огляду на це постає необхідність вироблення узгодженого підходу до допустимості цифрової інформації, який поєднував би технічні стандарти й класичні правові принципи.

Подальший розвиток національної моделі має ґрунтуватися на концепції «*доказової доброчесності*», що поєднує вимоги законності, пропорційності, автономності волі, технічної надійності цифрових процесів та прозорості алгоритмічних процедур. Запровадження

такої моделі означає переорієнтацію допустимості з формального дотримання процесуальних приписів на їх змістовну відповідність принципам чесності, неупередженості та справедливості. Наукові підходи Roberts & Zuckerman (2010), Ashworth & Redmayne (2021) і Damaška (1997) прямо вказують на те, що допустимість доказів повинна розглядатися не лише як інструмент перевірки форми, але й як механізм забезпечення інституційної доброчесності та захисту від недобросовісних дій держави. У цифрову добу до цих критеріїв додаються такі параметри, як *пояснюваність (explainability)* алгоритмічних рішень, верифікованість цифрових даних і забезпечення безперервності ланцюга збереження (chain of custody), що впливає з підходів Mason & Seng (2017) та Kerr (2022).

Окремого реформування потребує підхід до оперативно-розшукової діяльності та цифрового стеження. Міжнародна доктрина (Slobogin, 2007; Ferguson, 2017) наголошує, що цифрове втручання становить підвищену загрозу приватності та автономності волі, а тому повинно бути суворо регламентованим, пропорційним і підконтрольним суду. Українська практика щодо матеріалів ОРД залишається фрагментарною, що створює ризики допуску ненадійних або неправомірно здобутих доказів. Тому реформування має передбачати посилення судового контролю, стандартизацію технічних процедур отримання електронних доказів, запровадження обов'язкової оцінки пропорційності втручання та уніфікацію процедур документування.

Ключовим елементом модернізації доказового процесу є посилення ролі судового контролю та забезпечення прозорості процедур. Досвід Великої Британії (законодавство про поліцію та доказування), США (правило виключення недопустимих доказів), Європейського Союзу (модель пропорційності та процесуальні гарантії), а також юриспруденція Європейського суду з прав людини свід-

чать про те, що саме суд визначає межі доброчесності та справедливості провадження. Україні необхідно посилити методологічну роль суду у фільтрації доказів, особливо цифрових і алгоритмічно опрацьованих, забезпечити прозорість процедур збирання цифрової інформації, вимагати від сторін розкриття алгоритмічних параметрів і технічної документації та закріпити стандарти цифрової криміналістики у процесуальних актах.

Не менш важливою є адаптація української практики до стандартів Європейського суду з прав людини, Європейської мережі інституцій судової експертизи та Суду Європейського Союзу. Підходи ЄСПЛ до недопустимості доказів, здобутих шляхом провокації (*Ramanauskas v. Lithuania*), непропорційного втручання (*Khan v. the United Kingdom*, *Perry v. the United Kingdom*), катувань або примусу (*Gäfgen v. Germany*; *Jalloh v. Germany*) повинні становити змістовний критерій оцінки доказів у національному процесі. Стандарти ENFSI щодо цифрової криміналістики, а також підходи Суду ЄС до транскордонних електронних доказів (які доктринально співвідносяться з аналітикою Mason & Seng, Clough і Kerr) потребують поступової імплементації через судову практику, роз'яснення та навчальні стандарти.

Узагальнюючи, порівняльний аналіз доктрин допустимості доказів свідчить про необхідність побудови в Україні комплексної, узгодженої та технологічно адаптованої моделі допустимості доказів, у центрі якої перебуватиме концепція процесуальної та доказової доброчесності, ефективний судовий контроль, стандартизовані процедури цифрової криміналістики та інтеграція європейських і міжнародних гарантій справедливості судового провадження. Саме така модель здатна забезпечити реальну відповідність кримінального процесу вимогам верховенства права та викликам цифрової епохи.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Узагальнення проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що *доктрина допустимості доказів* у сучасному кримінальному процесі зазнає глибоких трансформацій, спричинених як еволюцією правових систем, так і стрімким розвитком цифрових технологій, які змінюють характер доказової інформації. Традиційне, формально-процедурне розуміння допустимості, притаманне континентальній моделі ХХ століття, вже не здатне адекватно відобразити складність технологічно опосередкованих процесів отримання доказів, їхню технічну вразливість та ризики маніпуляції. Саме тому в центрі сучасних міжнародних підходів перебуває не формальна законність, а змістовна, матеріальна справедливість, яка оцінює добросовісність державних органів, пропорційність застосованих заходів та ступінь втручання у фундаментальні права людини. Ці тенденції послідовно висвітлені у працях Damaška (1997) щодо трансформації функцій доказового права, Roberts & Zuckerman (2010) щодо інституційної чесності державних органів та Ashworth & Redmayne (2021) щодо зв'язку між гарантіями справедливого суду та допустимістю доказів.

Ключовим висновком є те, що *процесуальна доброчесність* є базовою умовою легітимності доказового процесу, оскільки вона поєднує механізми контролю за правомірністю отримання доказів, вимоги дотримання автономності волі, заборону примусу, а також прозорість і відтворюваність цифрових процедур. У цьому сенсі *допустимість доказів* є не техніко-юридичним інститутом, а структурною гарантією справедливого суду. Практика ЄСПЛ у справах *Gäfgen v. Germany*, *Jalloh v. Germany*, *Ramanauskas v. Lithuania*, *Perry v. the United Kingdom* і *Khan v. the United Kingdom* підкреслює, що недобросовісність держави, провокація або непропорційне втручання у приватність руйнують справедливість провадження в цілому, а тому такі докази мають бути виключені

незалежно від їхнього змісту. Це повністю корелює з аналітичними підходами Roberts & Zuckerman (2010) та Ashworth & Redmayne (2021) і знаходить своє відображення у національній судовій практиці.

Міжнародні тенденції, які простежуються у США, Великій Британії, Європейському Союзі та у практиці ЄСПЛ, мають стати своєрідною дорожньою картою для модернізації українського кримінального процесу. Американська доктрина жорсткого виключення доказів (LaFave, 2020), британська модель гнучкого застосування тесту на справедливість (Roberts & Zuckerman, 2010), європейський підхід до пропорційності та safeguards (Delmas-Marty & Spencer, 2002) утворюють цілісний комплекс концепцій, які можна адаптувати до українських реалій. Важливо розуміти, що жодна з моделей не може бути механічно перенесена в Україну; натомість необхідно створити гібридну, системно цілісну модель допустимості, яка відповідатиме як принципу верховенства права, так і сучасним цифровим викликам.

Окреслення перспектив подальших досліджень неминуче пов'язане з розвитком штучного інтелекту, великих масивів даних (big data), метаданих та автономних цифрових систем, які поступово стають джерелом і засобом доказування. Алгоритмічні інструменти створюють нові ризики непрозорості, дискримінації та «чорної скриньки» (Ferguson, 2017; Schauer, 2003), що вимагає розроблення окремих критеріїв їх допустимості, explainability та верифікованості. Такі докази потребують стандартизованих протоколів фіксації, захисту ланцюга збереження, технічної відтворюваності та незалежної експертизи, що впливає зі світових підходів цифрової криміналістики (Mason & Seng, 2017; Kerr, 2022; Clough, 2015). Українська доктрина лише починає формувати відповідні концептуальні засади, що підкреслює необхідність подальших системних досліджень.

Запропоновані напрями розвитку вітчизняної доктрини та законодавства передбачають, *по-перше*, формування єдиної концепції «доказової доброчесності», яка б поєднувала класичні підходи до законності та належності доказів із сучасними вимогами цифрової автентичності та технічної прозорості. *По-друге*, необхідним є посилення судового контролю за цифровими втручаннями та алгоритмічними процесами, включно з обов'язковою оцінкою пропорційності та обґрунтованості втручань. *По-третє*, доцільно гармонізувати національні стандарти із практикою ЄСПЛ, технічними протоколами ENFSI та підходами Суду ЄС щодо транскордонних електронних доказів, які у своїй сутності відповідають концептуальним висновкам Mason & Seng (2017) та Kerr (2022). *По-четверте*, потребує вдосконалення нормативна база щодо оперативно-розшукової діяльності, з урахуванням сучасних цифрових ризиків, на що вказують Slobogin (2007) і Ferguson (2017). *Нарешті*, подальший розвиток доктрини має супроводжуватися підвищенням рівня технічної експертизи слідчих, прокурорів і суддів у сфері цифрових доказів, що виступає необхідною передумовою забезпечення справедливого суду в умовах технологічної трансформації.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що *допустимість доказів у цифрову епоху* перестане бути інститутом, орієнтованим виключно на перевірку формальних ознак доказу, і перетворюється на комплексну категорію, що *забезпечує матеріальну справедливість, процесуальну доброчесність, технічну надійність і відповідність сучасним міжнародним стандартам*. Саме в цьому напрямі має розвиватися національна доктрина та кримінальне процесуальне законодавство України.

Подяки

Немає

Конфлікт інтересів

Немає

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Amar, A. R. (1997). *The constitution and criminal procedure: First principles*. Yale University Press. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300072754/the-constitution-and-criminal-procedure/>
- Ashworth, A., & Redmayne, M. (2021). *The criminal process* (6th ed.). Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-criminal-process-9780192855759>
- Clough, J. (2015). *Principles of cybercrime* (2nd ed.). Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/principles-of-cybercrime/1FB1C62A6418A28FAAC955A07C1CE06A>
- Damaška, M. (1997). *Evidence law adrift*. Yale University Press. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300067408/evidence-law-adrift/>
- Delmas-Marty, M., & Spencer, J. R. (Eds.). (2002). *European criminal procedures*. Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/european-criminal-procedures/81F4B4328F0C50E7C01DFBC5A5659FCD>
- Ferguson, A. G. (2017). *The rise of big data policing*. NYU Press. URL: <https://nyupress.org/9781479892822/the-rise-of-big-data-policing/>
- Ho, H. L. (2008). *A philosophy of evidence law: Justice in the search for truth*. Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/a-philosophy-of-evidence-law-9780199228303>
- Hunter, J., & Roberts, P. (Eds.). (2012). *Criminal evidence and human rights: Reimagining common law procedural traditions*. Hart Publishing. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/criminal-evidence-and-human-rights-9781849461495/>
- Kaye, D., Mnookin, J., et al. (2010). *The new Wigmore: A treatise on evidence: Expert evidence*. Wolters Kluwer. URL: <https://rus.wolterskluwer.com/store/product/the-new-wigmore-a-treatise-on-evidence-expert-evidence/>
- Kerr, O. S. (2022). *Computer crime law*. West Academic Publishing. URL: <https://store.westacademic.com/computer-crime-law-9781684670122>
- LaFave, W. R. (2020). *Search and seizure: A treatise on the Fourth Amendment* (6th ed.). West Academic Publishing. URL: <https://store.westacademic.com/search-and-seizure-9781684679590>
- Langer, M., & Sklansky, D. A. (2018). *Procedural justice and admissibility of evidence*. Stanford Law Books. URL: <https://law.stanford.edu/publications>
- Leo, R. A. (2008). *Police interrogation and American justice*. Harvard University Press. URL: <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674029668>
- Mason, S., & Seng, D. (Eds.). (2017). *Electronic evidence* (4th ed.). Institute of Advanced Legal Studies / BIICL. URL: <https://ials.sas.ac.uk/publications/electronic-evidence-4th-edition>
- Roberts, P., & Zuckerman, A. (2010). *Criminal evidence*. Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/criminal-evidence-9780199547282>
- Schauer F. *Profiles, Probabilities, and Stereotypes*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003. 256 p. URL: <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674016096>
- Slobogin C. *Privacy at Risk: The New Government Surveillance and the Fourth Amendment*. Chicago: University of Chicago Press, 2007. 344 p. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/P/b03634441.html>
- Thaman S.C. (ed.) *Exclusionary Rules in Comparative Law*. Heidelberg: Springer, 2013. 360 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-007-5348-1>
- Weigend T., Damaška M. (eds.) *Fair Trial Rights: Essays on Evidence and Procedure*. Oxford: Hart Publishing, 2016. 310 p. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/fair-trial-rights-9781509903029/>
- Wigmore J.H. *Evidence in Trials at Common Law*. Little, Brown & Co., 1983. 900 p. URL: <https://law-cat.berkeley.edu/record/1122462>
- Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с.
- Гмирко В.П. Доказування в кримінальному процесі: діяльнісна парадигма. Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2010. 314 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2151/1/Монографія.PDF>
- Гмирко В.П. Кримінально-процесуальні докази: поняття, структура, характеристики, класифікація. Конспект проблемної лекції. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2002. 63 с. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2149/1/Гмирко_Проблемна_лекція_2003-Докази_.PDF
- Гмирко В.П. Генеза теорії доказів вітчизняного кримінального процесу: методологічна рефлексія. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2015. № 2(12). URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2140/1/15hvpmpmr.pdf>
- Гузела М. Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. Вісник Львівського університету. Серія юридична, 2015, вип. 61, с. 423–434.

Докази і доказування / Погорецький М.А., Сібільова Н.В. *Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України*: навч. посіб. / за ред. Ю.М. Грошевого. Харків: Право, 2002. С. 26–35.

Кайло І.Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 22 с. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/40c/aref_Kaylo%20I.%20Yu..pdf

Кайло І.Ю. Належне процесуальне джерело як один із критеріїв допустимості доказів. *Порівняльно-аналітичне право*, 2015, № 2, с. 246–249. URL: <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/49>

Лоскутов Т.О. Щодо критеріїв визначення допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*, 2021, т. 32(71), № 1, с. 106–110. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.1/19> URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/1_2021.pdf#page=112

Михайленко В.В. Проблемні аспекти оцінки доказів слідчим суддею. *Порівняльно-аналітичне право*, 2019, № 3, с. 226–230. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/36623>

Некlesa О.В. Проблемні аспекти допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник УжНУ. Серія Право*, 2025, вип. 91, ч. 4, с. 378–384.

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Рішення, внесені до ЄРДСР, за період з 2018 року по жовтень 2020 року / упоряд. Заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду В.В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 69 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_VS.pdf

Панова А.В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12538/1/Panova_2016.pdf

Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі. *Вісник прокуратури*. 2003. № 2. С. 59–65.

Погорецький М.А. Імовірність і достовірність у кримінально-процесуальному пізнанні. *Держава та регіони. Серія Право*. 2004. Вип. 1. С. 62–65.

Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності. Харків: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POGORECKIY_2007.pdf

Погорецький М.А. Про співвідношення джерел фактичних даних і джерел доказів. *Право України*, 2009, № 1, с. 80–85.

Погорецький М., Шеломенцев В. Фактичні дані (дані про факти). *Міжнародна поліцейська енциклопедія*: у 10 т. / відп. ред. В.В. Коваленко, Є.В. Моїсєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Київ: Атіка, 2010. Т. VI: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). С. 1041.

Погорецький М.А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. № 1 (3): URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11pmarrp.pdf>

Погорецький М.А., Гриценко І.С. Право на справедливий суд. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. № 91. С. 4–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_91_3

Погорецький М.А. (2013а). Доказування у кримінальному процесі: поняття, зміст, структура. У: *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*. Одеса: Юридична література, 2013. С. 17–21.

Погорецький М.А. (2013б). Актуальні питання теорії доказів. *Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України*. Харків: Видавець Строков Д.В., 2013. С. 15–22.

Погорецький М.А. (2013с). Дискреція у чинному КПК України як один із чинників зловживань. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав, наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013. Харків: Право, 2013. С. 615–618.

Погорецький М.А. (2013с). Кримінально-процесуальні гарантії: до визначення поняття: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання», м. Острого, 15–16 листопада 2013 року. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. С. 289–292. URL: [file:///В:/Завантаження/Choasp_2014_2_27%20\(2\).pdf](file:///В:/Завантаження/Choasp_2014_2_27%20(2).pdf)

Погорецький М.А. (2013d). Доступ до правосуддя у практиці Європейського суду з прав людини. *Організація роботи та адміністрування в господарських судах України*: матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 23–34 квітня). Харків. 2013. С. 123–129.

Погорецький М.А., Кумилко А.С. (2015а). Фактичні дані та їх значення для документування оперативними підрозділами злочинів у сфері рефінансування Національним банком України вітчизняних банків. *Вісник кримінального судочинства України*. 2015. № 4. С. 54–62. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2014_Pogoretskyi_Kymilko.pdf

Погорецький М.А. (2015b). Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*, 2015, № 3, с. 63–79. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf

Погорецький М.А. (2016a) Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання пропорційності. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. Сс. 33–43. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/525/479>

Погорецький М.А., Міцкан О.А. (2019a). «Обґрунтована підозра». *Вісник кримінального судочинства*, 2019, № 1, с. 37–49. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/165/142>

Погорецький М.А., Міцкан О.А. (2019b). «Достатня підстава». *Вісник кримінального судочинства*, 2019, № 3, с. 31–42. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/31-42> URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_POGORETSKIY_MITSKAN.pdf

Погорецький М.А. Хотинська-Нор О.З. Угляд судді. Розсуд судді. Судова дискреція. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 19: Кримінальний процес, судострій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук. України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 868–869.

Погорецький М.А. (2024a). Вплив вітчизняної школи доказового права XIX ст. на розвиток сучасної доктрини доказів в Україні. *Захист прав людини і основоположних свобод*. Київ: НАВС, 2024. С. 153–158. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/37828>

Погорецький М.А. (2024b). Доктрина доказів XIX – поч. XXI ст. та її вплив на сучасну теорію доказів. *Вісник кримінального судочинства*, 2024, № 3–4, с. 32–44. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2024.3-4/53-85> URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/809/704>

Погорецький М.А. (2025a). Судовий контроль у забезпеченні справедливого та допустимого доказування в кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 2025, № 4, ч. 3, с. 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.40> URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/42-2.pdf>

Погорецький М.А. (2025b). Докази та доказування у праві давнього Сходу й античності: вплив на сучасні концепції доказування у кримінальному процесі. *Європейські перспективи*, 2025, с. 452–469. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.65> URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2025-1/EP_2025_1_452.pdf

Погорецький М.А. (2025c). Докази та доказування у Давній Русі: інститути «Руської правди» і їхній вплив на сучасні парадигми доказування. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2025, № 6, с. 282–289. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/58/> URL: http://www.lsej.org.ua/6_2025/60.pdf

Погорецький М.А. (2025d). Новели Кримінального процесуального кодексу України в період воєнного стану: проблемні питання. *Право і суспільство*, 2025, № 3, т. 2, с. 248–262. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.35> URL: http://pravoisustvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_2/37.pdf

Попелюшко В.О. Про допустимість доказів у контексті ст. 334–335 КПК України. *Вісник Верховного Суду України*, 2007, № 11(87), с. 41–45.

Сергєєва Д.Б. Допустимість доказів в теорії та КПК 2012 року. *Вісник кримінального судочинства*, 2015, № 3, с. 80–87. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/468>

Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: дис... доктора юрид. наук:12.00.09. Київ, 2005. 395 с.

Стоянов М.М. Властивості доказів у кримінальному процесі України: автореф. дис. Одеса, 2010. 20 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17810?locale=uk>

Шумило М.Є. Поняття доказів у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*, 2015, № 3, с. 95–104. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Shumilo.pdf

Шумило М.Є., Погорецький М.А. Докази і доказування. *КПК України: Науково-практичний коментар* (Т. 1). Харків: Право, 2012. С. 247–308.

Юдківська Г. Допустимість доказів як гарантія справедливого суду. *Слово Національної школи судодів України*, 2014, № 1, с. 7–13. URL: https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2014_1_6/Yudkivska%20G.%20Dopustymist%20dokaziv.pdf

Конституційний Суд України. Рішення у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 року № 12-рп/2011 [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text>

Конституційний Суд України. Рішення у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368–2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-п/2019 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Другої судової палати від 25.03.2021. у справі № 344/11557/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95946573>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Третьої судової палати від 06.03.2024 року у справі 303/1264/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590193>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Першої судової палати від 13.02.2024 року у справі № 564/138/18-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117105884>

Верховний суд. Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Першої судової палати від 28.02.2019 року у справі № 1309/3314/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304968>

Верховний суд. Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Першої судової палати від 10.11.2020 року у справі № 537/2068/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217840>

Верховний Суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Першої судової палати від 05.12.2019 року у справі № 750/883/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241616>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Третьої судової палати від 20.11.2019 року у справі № 725/4866/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85903693>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Третьої судової палати від 27.11.2019 року у справі № 138/3717/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86035161>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Об'єднаної палати від 25.09.2023 року у справі № 208/2160/18 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817314>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Третьої судової палати від 12.06.2024 року у справі № 569/1908/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741340>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Другої судової палати від 21.09.2023 року у справі № 237/1268/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113794488>

Верховний суд. Постанова Касаційного господарського суду від 27.11.2018 року у справі № 914/2505/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568>

Верховний суд. Постанова Касаційного адміністративного суду від 20.06.2023 року у справі № 420/4540/22/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111724996>

Верховний суд. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Третьої судової палати від 13.03.2024 року у справі № 953/3558/22// Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>

Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom, nos. 26766/05 and 22228/06, Judgment of 15 December 2011 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>

Gäfgen v. Germany, no. 22978/05, Judgment of 1 June 2010 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>

Jalloh v. Germany, no. 54810/00, Judgment of 11 July 2006 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76300>

Khan v. the United Kingdom, no. 35394/97, Judgment of 12 May 2000 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841>

Perry v. the United Kingdom, no. 63737/00, Judgment of 17 July 2003 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61142>

Ramanauskas v. Lithuania, no. 74420/01, Judgment of 5 February 2008 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84935>

Schenk v. Switzerland, no. 10862/84, Judgment of 12 July 1988 // European Court of Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572>

Teixeira de Castro v. Portugal, no. 44/1997/828/1034, Judgment of 9 June 1998 // European Court of

Human Rights [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193>

Police and Criminal Evidence Act 1984, c. 60 (United Kingdom) // Legislation.gov.uk [Electronic resource]. – URL: <https://www.legislation.gov.uk/id/ukpga/1984/60>

REFERENCES

- Amar, A. R. (1997). *The Constitution and Criminal Procedure: First Principles*. New Haven: Yale University Press. 288 p. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300072754/the-constitution-and-criminal-procedure/>
- Ashworth, A., & Redmayne, M. (2021). *The Criminal Process* (6th ed.). Oxford: Oxford University Press. 520 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-criminal-process-9780192855759>
- Clough, J. (2015). *Principles of Cybercrime* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 720 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/principles-of-cybercrime/1FB1C62A6418A28FAAC955A07C1CE06A>
- Damaška, M. (1997). *Evidence Law Adrift*. New Haven: Yale University Press. 168 p. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300067408/evidence-law-adrift/>
- Delmas-Marty, M., & Spencer, J. R. (eds.) (2002). *European Criminal Procedures*. Cambridge: Cambridge University Press. 734 p. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/european-criminal-procedures/81F4B4328F0C50E7C01DFBC5A5659FCD>
- Ferguson, A. G. (2017). *The Rise of Big Data Policing*. New York: NYU Press. 272 p. URL: <https://nyupress.org/9781479892822/the-rise-of-big-data-policing/>
- Ho, H. L. (2008). *A Philosophy of Evidence Law: Justice in the Search for Truth*. Oxford: Oxford University Press. 304 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/a-philosophy-of-evidence-law-9780199228303>
- Hunter, J., & Roberts, P. (eds.) (2012). *Criminal Evidence and Human Rights: Reimagining Common Law Procedural Traditions*. Oxford: Hart Publishing. 450 p. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/criminal-evidence-and-human-rights-9781849461495/>
- Kaye, D., Mnookin, J., et al. (2010). *The New Wigmore: A Treatise on Evidence: Expert Evidence*. Wolters Kluwer. 992 p. URL: <https://lrus.wolterskluwer.com/store/product/the-new-wigmore-a-treatise-on-evidence-expert-evidence/>
- Kerr, O. S. (2022). *Computer Crime Law*. St. Paul: West Academic Publishing. 944 p. URL: <https://store.westacademic.com/computer-crime-law-9781684670122>
- LaFave, W. R. (2020). *Search and Seizure: A Treatise on the Fourth Amendment* (6th ed.). St. Paul: West Academic Publishing. 2012 p. URL: <https://store.westacademic.com/search-and-seizure-9781684679590>
- Langer, M., & Sklansky, D. A. (2018). *Procedural Justice and Admissibility of Evidence*. Stanford: Stanford Law Books. 364 p. URL: <https://law.stanford.edu/publications>
- Leo, R. A. (2008). *Police Interrogation and American Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 384 p. URL: <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674029668>
- Mason, S., & Seng, D. (eds.) (2017). *Electronic Evidence* (4th ed.). London: Institute of Advanced Legal Studies / BIICL. 1104 p. URL: <https://ials.sas.ac.uk/publications/electronic-evidence-4th-edition>
- Roberts, P., & Zuckerman, A. (2010). *Criminal Evidence*. Oxford: Oxford University Press. 960 p. URL: <https://global.oup.com/academic/product/criminal-evidence-9780199547282>
- Schauer, F. (2003). *Profiles, Probabilities, and Stereotypes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 256 p. URL: <https://www.hup.harvard.edu/books/9780674016096>
- Slobogin, C. (2007). *Privacy at Risk: The New Government Surveillance and the Fourth Amendment*. Chicago: University of Chicago Press. 344 p. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/P/bo3634441.html>
- Thaman, S. C. (ed.) (2013). *Exclusionary Rules in Comparative Law*. Heidelberg: Springer. 360 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-007-5348-1>
- Weigend, T., & Damaška, M. (eds.) (2016). *Fair Trial Rights: Essays on Evidence and Procedure*. Oxford: Hart Publishing. 310 p. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/fair-trial-rights-9781509903029/>
- Wigmore, J. H. (1983). *Evidence in Trials at Common Law*. Boston: Little, Brown & Co. 900 p. URL: <https://law-cat.berkeley.edu/record/1122462>
- Hmyrko, V. P. (2010). *Proving in Criminal Procedure: An Activity-Based Paradigm. Theoretical Analysis. Problematicization. Activity Representation*. Dnipro: Academy of Customs Service of Ukraine. 314 p. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2151/1/Монографія.PDF>
- Hmyrko, V. P. (2002). *Criminal Procedural Evidence: Concept, Structure, Characteristics, Classification*. Lecture Notes. Dnipro: Academy of Customs Service of Ukraine. 63 p. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2149/1/Гмирко_Проблемна_лекція_2003-Докази_.PDF
- Hmyrko, V. P. (2015). *The Genesis of the Theory of Evidence in the Domestic Criminal Process: Methodological Reflection*. Journal of the National University «Ostroh Academy». Law Series, 2(12). URL:

<http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2140/1/15hvpmpmr.pdf>

Huzela, M. (2015). The Problem of Recognizing Evidence as Inadmissible in Criminal Proceedings. *Visnyk of Lviv University. Law Series*, 61, 423–434.

Pohoretskyi, M. A., & Sibilova, N. V. (2002). Evidence and Proving. In: Hroshevyi, Yu. M. (ed.). *New Developments in the Criminal Procedure Legislation of Ukraine*. Kharkiv: Pravo, 26–35.

Kailo, I. Yu. (2016). Admissibility of Evidence in Criminal Procedure of Ukraine. Abstract of the Candidate of Law Dissertation. Kyiv. 22 p. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/40c/aref_Kaylo%20I.%20Yu..pdf

Kailo, I. Yu. (2015). A Proper Procedural Source as a Criterion for Admissibility of Evidence. *Porivnialno-analitychne pravo*, 2, 246–249. URL: <http://pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/49>

Loskutov, T. O. (2021). On the Criteria for Determining Admissibility of Evidence in Criminal Proceedings. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Juridical Sciences*, 32(71), 106–110. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.1/19> URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/1_2021.pdf#page=112

Mykhailenko, V. V. (2019). Problematic Aspects of Evidence Assessment by the Investigating Judge. *Porivnialno-analitychne pravo*, 3, 226–230. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/36623>

Neklesa, O. V. (2025). Problematic Aspects of Evidence Admissibility in Criminal Proceedings. *Naukovyi visnyk UzhNU. Law Series*, 91(4), 378–384.

Review of the Case Law of the Criminal Cassation Court of the Supreme Court on the Admissibility of Evidence Obtained in Violation of Human Rights (2018–October 2020). Kyiv: Supreme Court, Analytical and Legal Department. 69 p. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ogljad_KKS_VS.pdf

Panova, A. V. (2016). Recognition of Evidence as Inadmissible in Criminal Proceedings. Abstract of the Candidate of Law Dissertation. Kharkiv. 20 p. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12538/1/Panova_2016.pdf

Pohoretskyi, M. A. (2003). Evidence in Criminal Procedure. *Visnyk Prokuratury*, 2, 59–65.

Pohoretskyi, M. A. (2004). Probability and Reliability in Criminal Procedural Cognition. *Derzhava ta Rehiony. Seriya Pravo*, 1, 62–65.

Pohoretskyi, M. A. (2007). Functional Purpose of Operational-Search Activity. Kharkiv: Arsis LTD. 576 p. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/POGORECKIY_2007.pdf

Pohoretskyi, M. A. (2009). On the Correlation Between Sources of Factual Data and Sources of Evidence. *Pravo Ukrainy*, 1, 80–85.

Pohoretskyi, M., & Shelomentsev, V. (2010). Factual Data (Data on Facts). In: *International Police Encyclopedia (Vol. VI: Operational-Search Activity)*, Kyiv: Atika, p. 1041.

Pohoretskyi, M. A. (2011). Evidence in Criminal Procedure: Problematic Issues. *Journal of the National University «Ostroh Academy»*. Law Series, 1(3). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n1/11pmapp.pdf>

Pohoretskyi, M. A., & Hrytsenko, I. S. (2012). *The Right to a Fair Trial*. *Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies*, 91, 4–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_91_3

Pohoretskyi, M. A. (2013a). Evidence in Criminal Procedure: Concept, Content, Structure. In: *Topical Issues of Evidence in Criminal Proceedings*. Odesa: Yurydychna Literatura, 17–21.

Pohoretskyi, M. A. (2013b). Current Issues of the Theory of Evidence. In: *Evidence and Proving under the New Criminal Procedure Code of Ukraine*. Kharkiv: Stokov D.V., 15–22.

Pohoretskyi, M. A. (2013c). Criminal procedure safeguards: towards a definition of the concept. In: *Materials of the 2nd International scientific and practical conference «Malynovskyi Readings»*, Ostroh, 15–16 November 2013. Ostroh: Publishing House of the National University «Ostroh Academy», 2013. pp. 289–292. URL: [file:///B:/Завантаження/Choasp_2014_2_27%20\(2\).pdf](file:///B:/Завантаження/Choasp_2014_2_27%20(2).pdf)

Pohoretskyi, M. A. (2013d). Access to justice in the case-law of the European Court of Human Rights. In: *Organization of work and administration in commercial courts of Ukraine: materials of the scientific and practical conference (Kharkiv, 23–24 April)*. Kharkiv, 2013. pp. 123–129.

Pohoretskyi, M. A., & Kumylko, A. S. (2015). Factual Data and Their Significance for Documenting Crimes by Operational Units in the Sphere of Refinancing by the National Bank of Ukraine. *Herald of Criminal Procedure*, 4, 54–62. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2014_Pogoretskyi_Kymilko.pdf

Pohoretskyi, M. A. (2015). A New Concept of Criminal Procedural Evidence. *Herald of Criminal Procedure*, 3, 63–79. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Pogoretskyi.pdf

Pohoretskyi, M. A. (2016). The Use of Provocation in the Course of Covert Investigations: Issues of Legality. *Herald of Criminal Procedure*, 1, 33–43. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/525/479>

Pohoretskyi, M. A., & Mitskan, O. A. (2019). «Reasonable Suspicion» *Herald of Criminal Procedure*, 1, 37–49. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/165/142>

- Pohoretskyi, M. A., & Mitskan, O. A. (2019). «Sufficient Grounds.» Herald of Criminal Procedure, 3, 31–42. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413–5372.2019.3/31–42> URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2019_POGORETSKIY_MITSKAN.pdf
- Pohoretskyi, M. A., & Khotynska-Nor, O. Z. (2020). Judge's oversight. Judge's discretion. Judicial discretion. In: Great Ukrainian Legal Encyclopedia: in 20 vols. Vol. 19: Criminal procedure, judiciary, prosecution and the bar (ed. board: V.T. Nor (chair) et al.; National Academy of Legal Sciences of Ukraine; V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine; Yaroslav Mudryi National Law University). Kharkiv: Pravo. pp. 868–869.
- Pohoretskyi, M. A. (2024). The Influence of the Ukrainian School of Evidence Law of the 19th Century on the Development of the Modern Doctrine of Evidence in Ukraine. In: Human Rights Protection and Fundamental Freedoms. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 153–158. URL: <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/37828>
- Pohoretskyi, M. A. (2024). The Doctrine of Evidence of the 19th – Early 21st Centuries and Its Impact on the Modern Theory of Evidence. Herald of Criminal Procedure, 3–4, 32–44. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413–5372.2024.3–4/53–85> URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/809/704>
- Pohoretskyi, M. A. (2025). Judicial Control in Ensuring Fair and Admissible Evidence in the Criminal Process of Ukraine. Analytical and Comparative Jurisprudence, 4(3), 269–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788–6018.2025.04.3.40> URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/08/42–2.pdf>
- Pohoretskyi, M. A. (2025). Evidence and Proof in Ancient Eastern and Classical Law: Influence on Modern Concepts of Criminal Procedure Evidence. European Perspectives, 452–469. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.65> URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2025–1/EP_2025_1_452.pdf
- Pohoretskyi, M. A. (2025). Evidence and Proof in Kyivan Rus': Institutions of the «Ruska Pravda» and Their Influence on Modern Paradigms of Proof. Legal Scientific Electronic Journal, 6, 282–289. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524–0374/2025–6/58/> URL: http://www.lsej.org.ua/6_2025/60.pdf
- Pohoretskyi, M. A. (2025). Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine During Martial Law: Problematic Issues. Law and Society, 3(2), 248–262. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078–3736/2025.3.2.35> URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_2/37.pdf
- Popeliushko, V. O. (2007). On the Admissibility of Evidence in the Context of Articles 334–335 of the CPC of Ukraine. Visnyk of the Supreme Court of Ukraine, 11(87), 41–45.
- Serhieieva, D. B. (2015). Admissibility of Evidence in the Theory and in the CPC of 2012. Herald of Criminal Procedure, 3, 80–87. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/468>
- Stakhivskyi, S. M. (2005). Criminal Procedural Means of Proof. Doctor of Law Dissertation. Kyiv. 395 p.
- Stoianov, M. M. (2010). Properties of Evidence in the Criminal Procedure of Ukraine. Abstract of Dissertation. Odesa. 20 p. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17810?locale=uk>
- Shumylo, M. Ye. (2015). The Concept of Evidence in Criminal Procedure. Herald of Criminal Procedure, 3, 95–104. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Shumilo.pdf
- Shumylo, M. Ye., & Pohoretskyi, M. A. (2012). Evidence and Proving. In: Criminal Procedure Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary (Vol. 1). Kharkiv: Pravo, 247–308.
- Vapniarchuk, V. V. (2017). *Theory and Practice of Criminal Procedural Evidence: Monograph*. Kharkiv: Yurait. 408 p.
- Yudkivska, H. (2014). Admissibility of Evidence as a Guarantee of a Fair Trial. Slovo of the National School of Judges of Ukraine, 1, 7–13. URL: https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2014_1_6/Yudkivska%20G.%20Dopustymist%20dokaziv.pdf
- Constitutional Court of Ukraine. Decision No. 12-rp/2011 of 20 October 2011 in the case on the official interpretation of Part 3 of Article 62 of the Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710–11#Text>
- Constitutional Court of Ukraine. Decision No. 1-r/2019 of 26 February 2019 in the case regarding the constitutionality of Article 368–2 of the Criminal Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710–19#Text>
- Supreme Court of Ukraine. (2021). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Druhoi sudovoi palaty u spravi No. 344/11557/16-k* (25 March 2021). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95946573>
- Supreme Court of Ukraine. (2024). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Tretoi sudovoi palaty u spravi No. 303/1264/15-k* (6 March 2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117590193>
- Supreme Court of Ukraine. (2024). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Pershoi sudovoi palaty u spravi No. 564/138/18-k* (13 February 2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117105884>
- Supreme Court of Ukraine. (2019). *Ukhvala Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Pershoi sudovoi palaty u spravi No. 1309/3314/12* (28 February 2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304968>

- Supreme Court of Ukraine. (2020). *Ukhvala Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Pershoi sudovoi palaty u spravi No. 537/2068/16-k* (10 November 2020). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217840>
- Supreme Court of Ukraine. (2019). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Pershoi sudovoi palaty u spravi No. 750/883/15-k* (5 December 2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86241616>
- Supreme Court of Ukraine. (2019). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Tretoi sudovoi palaty u spravi No. 725/4866/16-k* (20 November 2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85903693>
- Supreme Court of Ukraine. (2019). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Tretoi sudovoi palaty u spravi No. 138/3717/16-k* (27 November 2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86035161>
- Supreme Court of Ukraine. (2023). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Obiednanoi palaty u spravi No. 208/2160/18* (25 September 2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817314>
- Supreme Court of Ukraine. (2024). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Tretoi sudovoi palaty u spravi No. 569/1908/23* (12 June 2024). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119741340>
- Supreme Court of Ukraine. (2023). *Postanova Kasaŭiinoho kryminalnoho sudu u skladi Druhoi sudovoi palaty u spravi No. 237/1268/16-k* (21 September 2023). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113794488>
- Supreme Court of Ukraine. (2018). *Postanova Kasaŭiinoho hospodarskoho sudu u spravi No. 914/2505/17* (27 November 2018). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568>
- Supreme Court of Ukraine. (2023). *Judgment of the Administrative Cassation Court of 20 June 2023 in case No. 420/4540/22*. Unified State Register of Court Decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111724996>
- Supreme Court of Ukraine. (2024). *Judgment of the Criminal Cassation Court (Third Panel) of 13 March 2024 in case No. 953/3558/22*. Unified State Register of Court Decisions. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117757857>
- European Court of Human Rights. (2011). *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom* (Applications Nos. 26766/05 and 22228/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072>
- European Court of Human Rights. (2010). *Gäŕgen v. Germany* (Application No. 22978/05). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>
- European Court of Human Rights. (2006). *Jalloh v. Germany* (Application No. 54810/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76300>
- European Court of Human Rights. (2000). *Khan v. the United Kingdom* (Application No. 35394/97). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841>
- European Court of Human Rights. (2003). *Perry v. the United Kingdom* (Application No. 63737/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61142>
- European Court of Human Rights. (2008). *Ramanauskas v. Lithuania* (Application No. 74420/01). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-84935>
- European Court of Human Rights. (1988). *Schenk v. Switzerland* (Application No. 10862/84). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572>
- European Court of Human Rights. (1998). *Teixeira de Castro v. Portugal* (Application No. 44/1997/828/1034). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193>
- United Kingdom. (1984). *Police and Criminal Evidence Act 1984* (c. 60). URL: <https://www.legislation.gov.uk/id/ukpga/1984/60>

UDC343.132:343.13:343.9.02:004.738.5:342.7

Pohoretskyi Mykola Anatoliyovych – Doctor of Juridical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor at the Department of Criminal Procedure and Criminalistics, Institute of Law, Vice-Rector for Academic Affairs, Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-0936-0929>
mykola.pohoretskyi@knu.ua

**Admissibility of Evidence in Criminal Procedure and Procedural Integrity:
Doctrines and Practice (A Comparative Legal Study)**

The article offers a comprehensive theoretical and applied analysis of the doctrine of admissibility of evidence in criminal proceedings and the concept of procedural integrity in the context of the

digital transformation of the contemporary evidentiary process. Drawing on a systematic examination of classical and modern doctrinal approaches, the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR), and a comparative analysis of the models of the United States, the United Kingdom, the European Union, and Ukraine, the study substantiates the evolution of admissibility from the formalistic understanding rooted in the Soviet tradition of «procedural correctness» to a modern, substantive model grounded in fairness, proportionality, and the effective protection of human rights. Special attention is devoted to revealing the structural elements of procedural integrity, including the legality and reliability of the evidence source, the transparency and honesty of the procedures through which evidence is obtained, the autonomy of will, the prohibition of coercion, and the good-faith behaviour of state authorities throughout the evidentiary process.

The article provides a detailed analysis of the relationship between the formal and substantive criteria of admissibility, particularly through the lens of Articles 86 and 87 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which reflect fundamentally different epistemological and value-based approaches to justice—from procedural legalism to the concept of substantive fairness and procedural integrity. Based on ECtHR case law (Gäfgen v. Germany, Jalloh v. Germany, Teixeira de Castro v. Portugal, Ramanauskas v. Lithuania), the study examines the standards governing the inadmissibility of evidence obtained through provocation, disproportionate or unlawful interference, or physical and psychological coercion, highlighting the substantial impact of these standards on national judicial practice.

A separate section is devoted to digital evidence, one of the most dynamic and complex categories of modern evidentiary law. The article explores the structure of digital evidence, the importance of maintaining the chain of custody, the challenges of authenticating electronic information, the use of metadata, and the risks of manipulation and technological distortion. It also analyses international forensic standards (ENFSI, NIST, Berkeley Protocol) in conjunction with doctrinal approaches developed by Mason & Seng, Kerr, Clough, Ferguson, and Schauer, emphasising the increasing need for technical reproducibility, transparency, and independent verification in digital forensics. Particular attention is given to the risks of algorithmic opacity («the black box problem») and the imperative of explainability in artificial intelligence (AI)-assisted evidentiary processes.

The article concludes by identifying key directions for the modernisation of the Ukrainian model of admissibility, including the need to develop a unified concept of «evidentiary integrity,» adapt international standards of digital forensics, reform approaches to operational and digital surveillance activities, strengthen judicial oversight of technological evidentiary tools, and require transparency and accountability in algorithmic procedures. It argues that such a comprehensive approach is essential to ensure the alignment of Ukraine's criminal justice system with the principles of the rule of law, ECtHR standards, and the demands of the digital era.

Keywords: evidence; digital evidence; toxic evidence; admissibility of evidence; procedural integrity; fair trial; digital surveillance; artificial intelligence; algorithmic risks; toxic evidence; entrapment; proportionality; judicial oversight; human rights; evidentiary integrity; chain of custody; international evidentiary standards; discretion; judicial discretion; guarantees; reasonable suspicion; sufficient ground.